

Socialinės ir emocinės mokinių kompetencijos – kaip jos stiprinamos Lietuvoje ir kitose šalyse?

2026
balandis,
Nr. 1 (214)

ISSN 2669-0977

**Socialinės ir
emocinės
kompetencijos –
tai:**

Savimonė ir savitvardos įgūdžiai

**Empatiškumas, socialinis teisingumas ir
teigiamų tarpusavio santykių kūrimas**

**Atsakingas sprendimų priėmimas ir
elgesys vertinant padarinius**

Pagal Priešmokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas (2022)

Pagrindiniai klausimai

Kodėl socialinės ir emocinės kompetencijos yra svarbios, siekiant ugdyti holistiškai?

Kaip Lietuvos mokiniai jaučiasi mokykloje?

Kokios yra Lietuvos mokinių socialinės ir emocinės kompetencijos?

Kaip mokytojai pasirenę ugdyti mokinių socialines ir emocines kompetencijas?

Kaip socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas stiprinamas Lietuvoje?

Kokios socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo stiprinimo praktikos taikomos užsienyje?

Holistinio ugdymo kontekste vis labiau aktualizuojamas mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų stiprinimas, kai siekiama formuoti harmoningą asmenybę, veikiant ne tik intelektualinį, bet ir socialinį, emocinį, fizinį bei dvasinį asmens vystymąsi.

Tarptautiniai tyrimai išryškina būtinybę stiprinti Lietuvos mokinių socialines ir emocines kompetencijas: Lietuvos mokinių priklausymo mokyklai jausmas yra silpnesnis (IEA TIMSS, 2023 m.)¹, didesnė jų dalis jaučiasi vieniši, žemesnis saviveiksmingumo lygis (PSO HBSC, 2022 m.)², socialiniai ir emociniai gebėjimai (atkaklumas, smalsumas, bendradarbiavimas, empatija, iniciatyvumas ir lyderystė, emocijų valdymas) įvertinti prasčiau (EBPO PISA, 2022 m.)³ nei vidutiniškai kitose tyrimuose dalyvavusiose šalyse.

Tyrimai išryškina ir mokytojų vaidmenį – mokytojai, kurie patys ugdomi socialines ir emocines kompetencijas, dažniau taiko aktyvius mokymo metodus, sukuria geresnį mokyklos mikroklimatą ir palaiko kokybiškesnius santykius su mokiniais.

Atlakta analizė atskleidžia, kad Lietuvoje yra sukurta socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo sistema – parengta teisinė bazė, socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas įtrauktas į ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo turinį, vykdomos prevencinės programos, teikiama švietimo pagalba, plėtojamas neformalusis vaikų švietimas, vykdomos ir universalios (visiems mokiniams skirtos), ir tikslinės mokinių grupėms pritaikytos programos, priemonės. Atliktas tyrimas parodė plačią 2022–2024 m. savivaldybėse vykdytų socialinio ir emocinio ugdymo stiprinimo procesų įvairovę. Tačiau anksčiau minėti tarptautinių tyrimų duomenys rodo būtinybę ieškoti paveikesnių būdų socialiniam ir emociniam ugdymui stiprinti.

2023–2025 m. Europos šalių švietimo politikos analizė atskleidė, kad tarptautiniame kontekste taip pat aktualizuojamas socialinis ir emocinis ugdymas: kuriamos nacionalinės programos, strategijos, veiksmų planai, inicijuojami projektai, steigiamos linijos, skirtos informuoti apie patyčių, smurto atvejus mokyklose.

¹ IEA TIMSS – Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos (IEA) atliekamas Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų gebėjimų tyrimas TIMSS (angl. *Trends in International Mathematics and Science Study*).

² PSO HBSC – Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) iniciatyva atliekamas tarptautinis mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo ir sveikatos tyrimas HBSC (angl. *Health Behaviour in School-Aged Children*).

³ EBPO PISA – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) atliekamas Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas PISA (angl. *Programme for International Student Assessment*).

Kodėl socialinės ir emocinės kompetencijos yra svarbios, siekiant ugdyti holistiškai?

Holistinis ugdymas grindžiamas visuminės – intelektualinės, socialinės, fizinės, emocinės ir dvasinės – žmogaus raidos siekiu, laiduojančiu harmoningos asmenybės vystymąsi. Šiuolaikinėje edukologijoje ugdymo integralumas apibrėžiamas ne tik akcentuojant ugdymo tikslų ir uždavinių, turinio, metodų, mokymo ir mokymosi, mokinių poreikių bei galimybių sąveiką. Ugdymo holistiškumas suvokiamas kaip mokiniams sudaromos galimybės kurti individualias prasmes, o būtent socialinės ir emocinės kompetencijos įgalina mokinius veikti autentiškai, kūrybingai ir atsakingai socialinėje aplinkoje (Bruzgelevičienė, 2008; Valatkienė, 2005).

Socialinių ir emocinių kompetencijų samprata pasaulyje ir Lietuvoje kito. Analizuojant skirtingas sampratas ir jų kaitą, išlieka trys esminiai sampratos aiškinimo aspektai (Pučinskienė, 2022):

- socialinis ir emocinis ugdymas – kaip *procesas*, kuriam vykstant įgyjama naujų socialinių ir emocinių kompetencijų arba plėtojamos jau turimos;
- socialinis ir emocinis ugdymas – kaip *funkcija*, kai įgytos socialinės ir emocinės kompetencijos gali būti perkeltos ir pritaikytos naujai patirčiai, kad būtų galima mokytis ir tobulėti toliau;
- socialinis ir emocinis ugdymas – kaip *socialinis reiškinys*, grindžiamas nuostata, kad socialinis kontaktas su kitais žmonėmis – būtinas raidos elementas, o mokiniai mokosi efektyviau, dalyvaudami bendroje veikloje.

Lietuvoje mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų samprata apibrėžiama 2022 m. atnaujintose

Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosiose programose. Įgyvendinant minėtas bendrąsias programas, tarp septynių ugdomų kompetencijų išskiriama ir *socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija*, kurios esminiai aspektai yra asmens savimonė ir savitvarda, socialinis sąmoningumas, tarpusavio santykių kūrimo gebėjimai, atsakingas sprendimų priėmimas ir asmens rūpinimasis fizine ir psichikos sveikata. Taip pat juntama jungtis su pilietiškumo ugdymu, kaip pasiruošimu kokybiškai dalyvauti bendruomeniniame gyvenime.

Būtinybę ugdyti socialines ir emocines kompetencijas pagrindžia moksliniai tyrimai. Juose nustatomas socialinių ir emocinių kompetencijų ryšys tiek su akademiniiais pasiekimais, tiek su kitais žmogui svarbiais gyvenimo aspektais: asmeninio ir bendruomeninio gyvenimo kokybe, psichologine gerove ir sveikos gyvensenos įpročiais, karjeros pasirinkimais ir sėkmingu dalyvavimu darbo rinkoje (OECD, 2024; Steponavičius ir kt., 2023). Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas prisideda prie psichikos ir fizinės sveikatos gerinimo, augina mokinių psichologinį atsparumą, kelia motyvaciją mokytis, leidžia mokiniams geriau suprasti save ir kitus, įveikti mokymosi sunkumus, užmegzti ryšius ir atsakingai veikti šeimoje, mokykloje, visuomenėje (Balnienė, 2024; Dulinskaitė ir kt., 2024; Valantinas, 2009).

Apibendrinant, socialinės ir emocinės kompetencijos, traktuojamos kaip holistinio ugdymo laidininkas, skatina pozityvų socialinį sąveikavimą, didina pasitikėjimą savimi, sudaro sąlygas geriau pažinti save ir kitus. Jos leidžia pereiti nuo vienpusiško žinių perteikimo prie asmens kaip visumos ugdymo – tokio, kuris padeda mokiniui augti kaip atsakingai, sąmoningai ir brandžiai asmenybei.

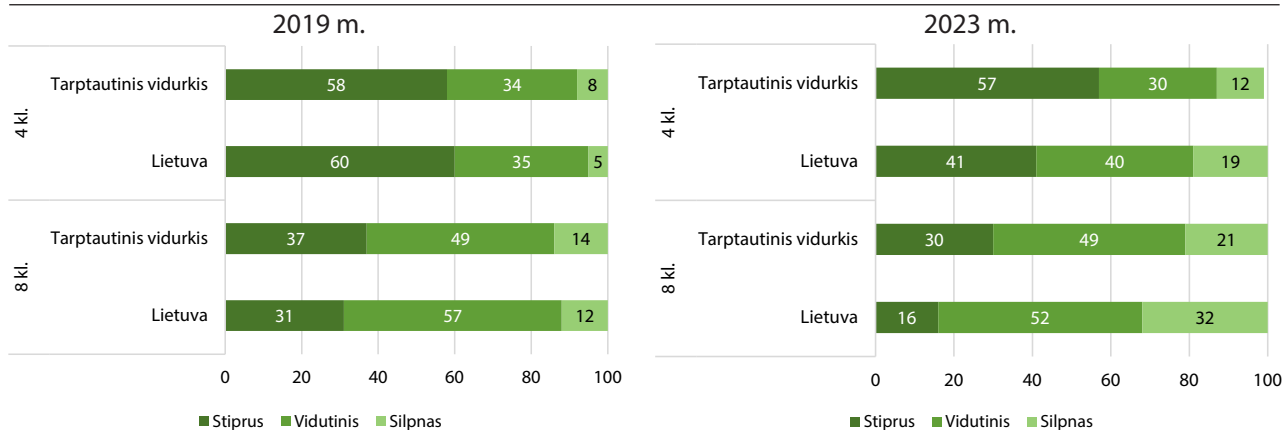
Kaip Lietuvos mokiniai jaučiasi mokykloje?

Tarptautiniai tyrimai pateikia reikšmingų įžvalgų apie Lietuvos mokinių savijautą mokykloje, psichologinės gerovės vertinimą, socialinius ir emocinius gebėjimus bei jų ryšį su mokymosi rezultatais. Kalbant apie socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą, svarbu atsižvelgti ir į tai, kaip mokiniai jaučiasi mokykloje.

IEA TIMSS 2023 m. tyrimo duomenys parodė, jog žemesnių rezultatų tiek matematikos, tiek gamtos mokslų srityse pasiekia tie 4 ir 8 klasių mokiniai, kurie nurodo silpną priklausymo mokyklai jausmą, nepasitiki savo jėgomis, dažnai patiria patyčias, į mokyklą neateina bent kartą per savaitę ar dažniau (Dukynaitė ir kt., 2024). **Priklausymo mokyklai jausmo** indeksas atspindi, ar mokiniams patinka būti mokykloje, ar joje

jie jaučiasi saugūs, jai priklausantys, ja besididžiuojantys, ar jaučia sąžiningą mokytojų elgesį. Teigtina, jog mokiniai, nurodantys silpną priklausymo mokyklai jausmą, sunkiau ugdysis socialines ir emocines kompetencijas. Palyginti su tarptautiniu IEA TIMSS 2023 m. vidurkiu, priklausymo mokyklai jausmas tarp Lietuvos mokinių – silpnesnis (1 pav.). Lietuvoje stiprų priklausymo mokyklai jausmą nurodė 41 proc. 4 kl. ir 16 proc. 8 kl. mokinių (tarptautinis vidurkis buvo atitinkamai 57 proc. ir 30 proc.). Ankstesniame tyrimo cikle (2019 m.) tokių mokinių abiejose klasėse buvo daugiau – tada stiprų priklausymo mokyklai jausmą nurodė 60 proc. 4 kl. ir 31 proc. 8 kl. mokinių. Be to, per ketverius metus Lietuvoje daugiau nei vidutiniškai kitose tyrimo šalyse padidėjo dalis mokinių, nurodžiusių silpną priklausymo mokyklai jausmą: 4 kl. pokytis buvo 14 proc. punktų (tarptautinis vidurkis kito 4 proc. punktais), 8 kl. – 20 proc. punktų (tarptautinis vidurkis kito 7 proc. punktais).

1 pav. 4 ir 8 kl. mokinių pasiskirstymas (proc.) pagal priklausymo mokyklai jausmo stiprumą

Duomenų šaltinis: IEA TIMSS 2019 ir 2023 m. duomenų bazės

Per IEA TIMSS 2023 m. tyrimą tiek Lietuvoje, tiek vidutiniškai kitose šalyse stiprų priklausymo mokyklai jausmą nurodė didesnė dalis 4 kl. nei 8 kl. mokinių. Tokia tendencija fiksuota ir PSO HBSC tyrime. Jo duomenimis, 2022 m. iš trijų tyrime dalyvaujančių klasių (5 kl., 7 kl. ir 9 kl.) mokinių didesnė dalis vyresnių nei jaunesnių klasių mokinių jautėsi vieniši, patyrė vidutinį ir didelį nerimą, jiems buvo būdingi prastesni psichologinės savijautos rodikliai ir didėjantis nepasitenkinimas gyvenimu (Šmigelskas ir kt., 2024).

Psichologinės gerovės skirtumai matyti pagal amžių, lytį ir šeimos SEK (socialinę, ekonominę, kultūrinę) aplinką. Remiantis PSO HBSC 2022 m. duomenimis, aukščiausias **psichologinės gerovės** indeksas

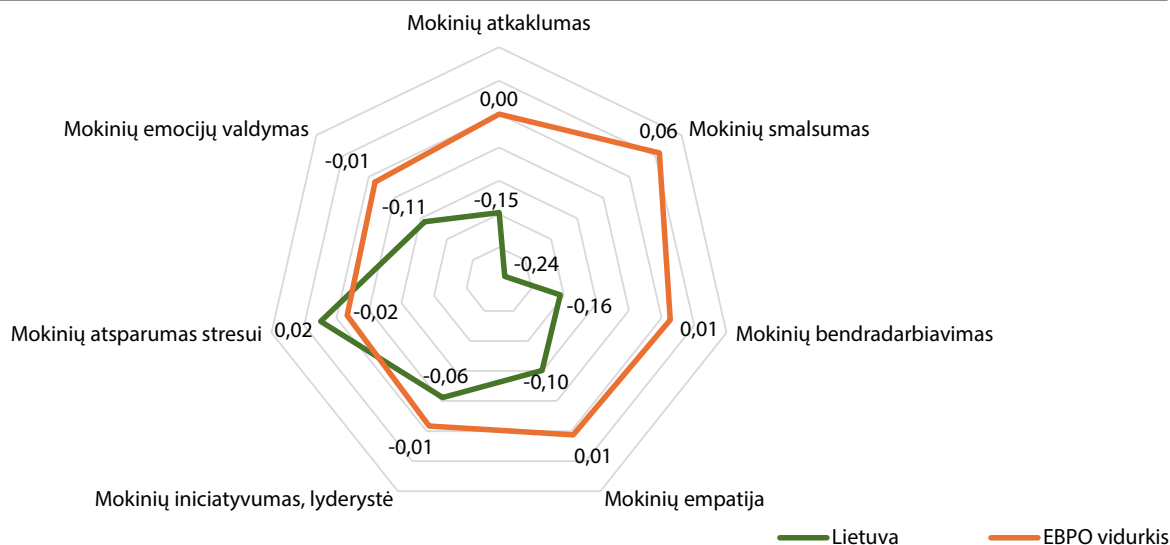
fiksuotas tarp vienuolikmečių berniukų (68,5 balo iš 100), o žemiausias – tarp penkiolikmečių mergaičių (48,2 balo). Visose amžiaus grupėse Lietuvos mergaičių rodikliai buvo žemesni už tarptautinį vidurkį. Psichologinę gerovę reikšmingai veikė šeimos SEK aplinka – mokinių iš nepalankios aplinkos rodikliai žemesni. Mergaitės dažniau nei berniukai jautėsi **vienišos** – visose amžiaus grupėse vienišomis besijaučiančių Lietuvos mergaičių dalis buvo dvigubai ar net daugiau didesnė nei berniukų. Vienišumo jausmą ypač stiprino nepalanki šeimos SEK aplinka: vienišos jautėsi 23 proc. mergaičių iš palankios aplinkos ir 35 proc. – iš nepalankios (Cosma ir kt., 2023).

Kokios yra Lietuvos mokinių socialinės ir emocinės kompetencijos?

Apie Lietuvos penkiolikmečių socialinius ir emocinius gebėjimus kalba 2022 m. EBPO PISA tyrimo rezul-

tatai. Remiantis jais, didžiąją dalį socialinių ir emocinių gebėjimų (**atkaklumą, smalsumą, bendradarbiavimą, empatiją, iniciatyvumą ir lyderystę, emocijų valdymą**) Lietuvos mokiniai vertino prasčiau nei jų bendraamžiai vidutiniškai EBPO šalyse (2 pav.). Kaip ir kitose šalyse, geriau šiuos gebėjimus vertino mokiniai iš aukštesnio SEK statuso šeimų.

2 pav. Penkiolikmečių socialinių ir emocinių gebėjimų indekso reikšmės Lietuvoje ir EBPO šalių vidurkis

Duomenų šaltinis: OECD, 2023a

Didžiausias atotrūkis tarp Lietuvos ir EBPO indeksų reikšmių fiksuotas vertinant **smalsumą**. Teiginiai, kuriais remiantis sudarytas smalsumo indeksas, parodė, kad:

- 59–71 proc. Lietuvos penkiolikmečių sutiko, jog juos domina įvairūs dalykai, jiems įdomu žinoti, kaip šie dalykai veikia, arba jie leidžia laiką, ieškodami informacijos apie tai, kas juos domina (EBPO – 68–74 proc.);
- kiek daugiau nei ketvirtadaliui (28 proc.) Lietuvos mokinių patinka mokytis naujų dalykų mokykloje (EBPO – 60 proc.);
- tiek pat (28 proc.) pritarė, kad mėgsta kelti hipotezes ir jas tikrinti (EBPO – 45 proc.);
- kiek daugiau nei dešimtadalis (11 proc.) Lietuvos penkiolikmečių teigė, kad jiems nuobodu mokytis naujų dalykų (EBPO – 13 proc.).

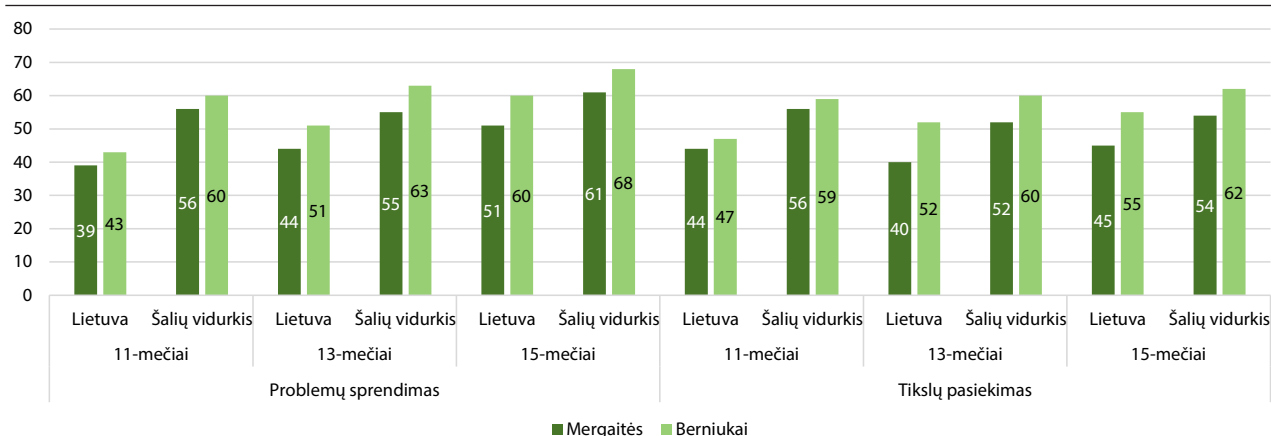
Vertinant mokinių **atsparumą stresui**, Lietuvos indekso reikšmė buvo kiek aukštesnė už EBPO vidurkį (Lietuva – 0,02, EBPO – –0,02):

- kiek daugiau nei trečdalis Lietuvos mokinių teigė, kad išlieka ramūs streso metu (Lietuva – 37 proc.; EBPO – 44 proc.), kad gerai susidoroja su stresu (Lietuva – 33 proc.; EBPO – 39 proc.), kad greitai atsigauna po sunkumų (Lietuva – 39 proc.; EBPO – 45 proc.);
- kad geba dirbti tvyrant įtampai, manė 43 proc. Lietuvos mokinių (EBPO – 46 proc.);

- vis dėlto nerimą dėl artėjančių egzaminų Lietuvoje jaučia 55 proc. (EBPO – 56 proc.), dėl daugybės dalykų nerimauja apie 51 proc. (EBPO – 60 proc.) penkiolikmečių;
- apie trečdalis penkiolikmečių pripažįsta, jog lengvai supanikuoja (Lietuvoje ir EBPO – po 35 proc.) ir jaučia baimę dėl daugelio dalykų (Lietuvoje – 29 proc., EBPO – 35 proc.).

Socialiniai ir emociniai gebėjimai, ypač atkaklumas, atsparumas stresui, bendradarbiavimas, yra svarbūs auginant mokinių **saviveiksmingumą**. PSO HBSC 2022 m. tyrime jis vertintas, užduodant klausimus apie gebėjimą spręsti problemas ir siekti užsibrėžtų tikslų. Saviveiksmingumo lygis tarp Lietuvos mokinių buvo žemesnis nei vidutiniškai tyrime dalyvavusiose šalyse ir regionuose (3 pav.) ir buvo vienas iš žemiausių tarp tyrime dalyvavusių šalių ir regionų (pagal tai, kokia dalis mokinių jaučiasi gebantys spręsti savo problemas, Lietuvai teko 34–41 vietos iš 43; pagal tai, kokia dalis mokinių jaučiasi gebantys pasiekti nusistatytus tikslus, – 36–39 vietos). Pagal abu rodiklius berniukų saviveiksmingumo lygis buvo aukštesnis nei mergaičių ir augo vis vyresniame amžiuje (išskyrus trylikmečių mergaičių gebėjimą pasiekti iškeltus tikslus). Lietuvoje nustatyta reikšminga šeimos SEK aplinkos įtaka ir berniukų, ir mergaičių saviveiksmingumui pagal abu rodiklius – gebantys spręsti iškilusias problemas ir pasiekti iškeltus tikslus dažniau teigė mokiniai iš palankios SEK aplinkos šeimų.

3 pav. PSO HBSC 2022 m. tyrime dalyvavusių mokinių, teigusių, kad dažniausiai arba visada gali išspręsti kylančias problemas ir dažniausiai arba visada gali pasiekti išsikeltus tikslus, dalis (proc.)

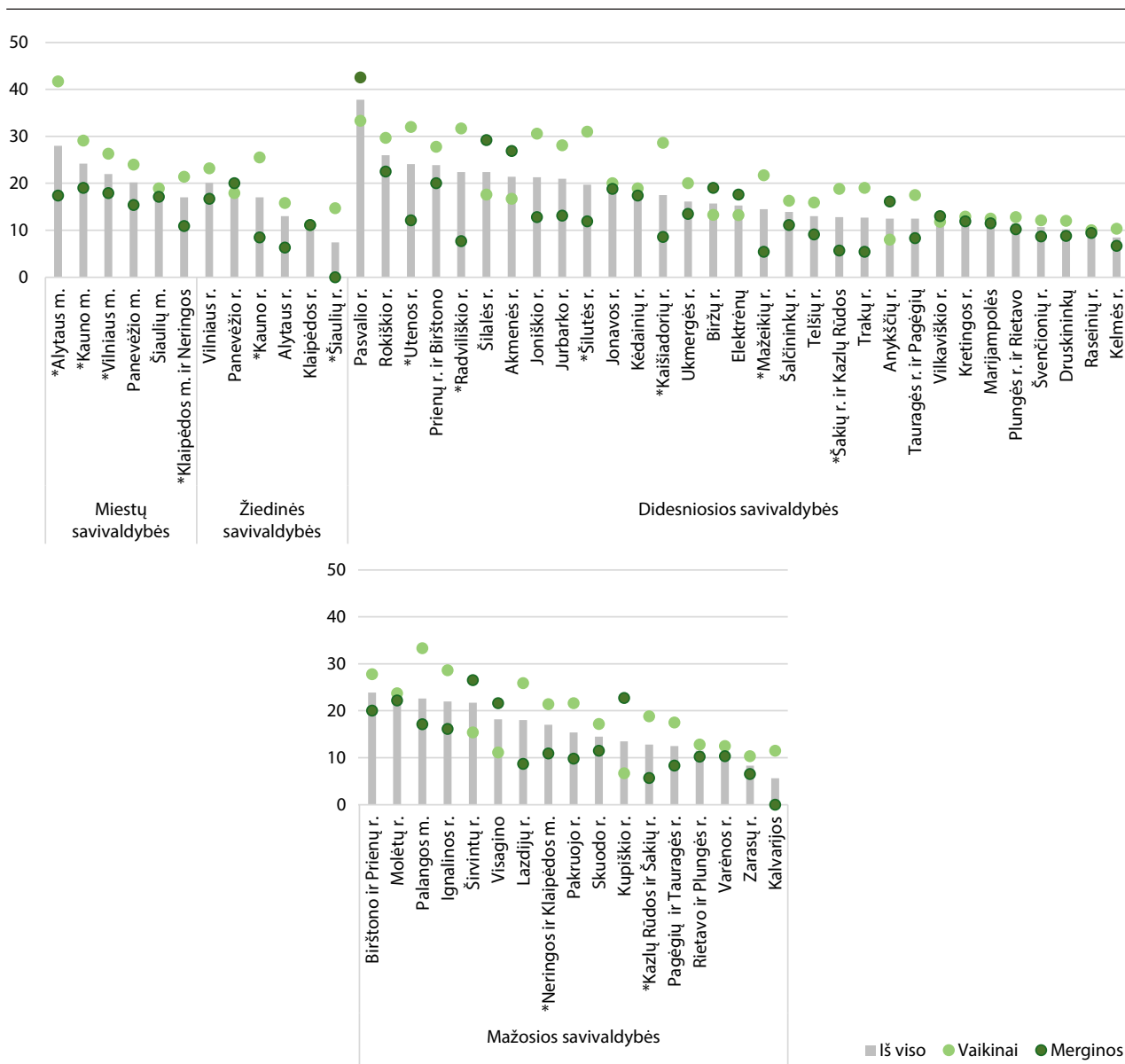

Duomenų šaltinis: Cosma ir kt., 2023

Emocijų valdymas, atsparumas stresui ir lyderystė yra svarbūs socialinių ir emocinių kompetencijų aspektai, kurie padeda formuoti mokinių gebėjimus priimti sprendimus sudėtingose situacijose ir valdyti **rizikingos elgsenos įpročius**. ESPAD 2024 m. tyrimo analizė parodė, kad alkoholį Lietuvoje dažniau vartojo tie 15–16 metų mokiniai, kurie jautėsi prislėgti ar susinervinę (35,1 proc.), norėjo pralinksminėti (26,5 proc.) arba pamiršti problemas (23,0 proc.). Ta-

čiau didžiausia dalis (36,9 proc.) jų alkoholį vartojo dėl smagumo ir socialinių priežasčių, tokių kaip buvimas su kitais žmonėmis. Apie penktadalis (18 proc.) paauglių niekada nevartojo psichoaktyviųjų medžiagų (tarp jų 21,3 proc. buvo vaikinių ir 14,5 proc. merginų). Didžiausia dalis tokių mokinių buvo Pasvalio rajone (37,8 proc.), mažiausia – Kalvarijoje (5,6 proc.). Be to, kai kuriose savivaldybėse pastebimi reikšmingi lyčių skirtumai (4 pav.).

4 pav. Mokinių, niekada nevartojusių psichoaktyviųjų medžiagų, dalys (proc.) savivaldybėse, 2024 m.

* Skirtumas tarp vaikinių ir merginų – statistiškai reikšmingas.

Duomenų šaltinis: *Rupšienė ir kt., 2024*

Taigi įvairių tarptautinių tyrimų rezultatai, kuriais remdamiesi galime spręsti apie mokinių socialines ir emocines kompetencijas, rodo, kad Lietuvos mokiniai savo socialinius emocinius gebėjimus vertina rezervučiau. Esminiai mokinių psichologinės gerovės ir saviveiksmingumo skirtumai matyti tarp amžiaus, ly-

ties ir (ar) SEK aplinkos grupių. Todėl toliau stiprinant socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą, būtina ne tik akcentuoti skirtingas gebėjimų sritis, bet ir plėsti ugdymo priemonių spektrą, jį pritaikant įvairioms mokinių grupėms (OECD, 2025).

Kaip mokytojai pasirengę ugdyti mokinių socialines ir emocines kompetencijas?

EBPO vykdomas *Socialinių emocinių gebėjimų tyrimas*, kuriame 2019 m. dalyvavo 9, o 2023 m. – 16 pasaulio šalių ir regionų, parodė, kad mokinių socialinės ir emocinės kompetencijos yra gerokai rečiau sistemingai vertinamos, palyginti su akademinių pa-

siekimais (OECD, 2023b; 2025). Tai rodo institucinio dėmesio stoką – nors socialinės ir emocinės kompetencijos įvardinamos kaip svarbios, joms ugdyti sudaromos atskiros programos arba jos integruojamos į kitas veiklas, vis dar stinga aiškių socialinio ir emocinio ugdymo įgyvendinimo ir vertinimo tikslų ar priemonių. Minėtame EBPO tyrime dalyvauja 10-mečiai ir 15-mečiai – tai leidžia pamatyti amžiaus grupių skirtumus. 10-mečiai dažniau dalyvauja veiklose, stiprinančiose socialinius ir emocinius gebėjimus. Mokytojai

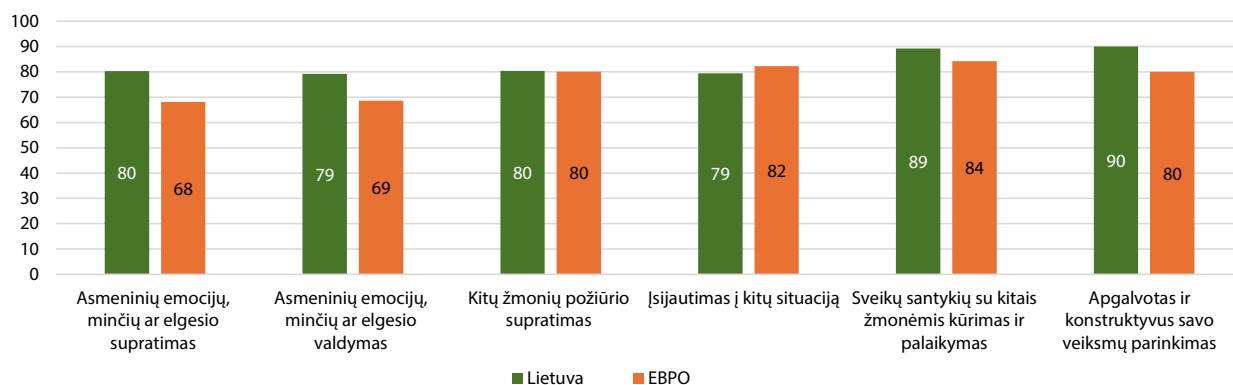
daugiau dėmesio skiria jaunesnių mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymui; su jaunesniais mokiniais dirbantys mokytojai taip pat dažniau renka mokyti socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo metodus. Tačiau 15-mečių grupėje, palyginti su 10-mečiais, ryškėja reikšmingi nuosmukiai pasitikėjimo, optimizmo, kūrybingumo, energijos ir smalsumo srityse. EBPO vertinimu, šiuos skirtumus lemia mažesnis mokytojų mokiniams teikiamas grįžtamasis ryšys, silpnesnis mokinių ir mokytojų tarpusavio ryšys, ribotės papildomo ugdymo galimybės.

EBPO TALIS 2024 m. tyrimo duomenimis, 79–90 proc. mokytojų Lietuvoje (EBPO šalių vidurkis – 68–84 proc.) teigia, jog dažnai ar visada per pamokas skiria dėmesio įvairių mokinių socialinių emocinių gebėjimų ugdymui. Didesnė dalis Lietuvos mokytojų nei jų kolegų EBPO šalyse teigė, kad mokydami mokinius jie dažnai ar visada skiria dėmesį tokių įgūdžių, kaip: suprasti ir valdyti savo emocijas, mintis ar elgesį, pri-

imti konstruktyvius sprendimus dėl asmeninių veiksmų, užmegzti ir palaikyti sveikus santykius su kitais, ugdymui. Tačiau mažesnė dalis Lietuvos mokytojų nei jų kolegų EBPO šalyse nurodo, kad dirbant su klase jiems dažnai ar visada pavyksta pasiekti su socialiniu emociniu ugdymu siejamus tikslus, tokius kaip rūpintis savo mokinių socialinėmis, emocinėmis ar kitomis problemomis, žinoti apie savo mokinių jausmus (5, 6 pav.).

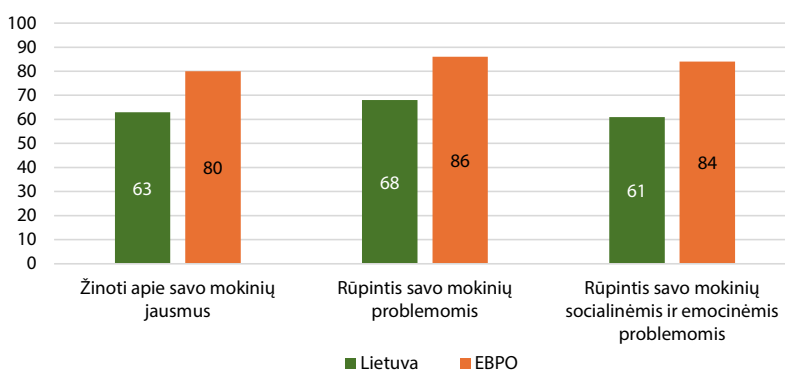
EBPO TALIS 2024 m. tyrimas parodė, kad reikšmingai didesnė Lietuvos mokytojų dalis nei vidutiniškai jų kolegų EBPO šalyse teigė, jog įgytas išsilavinimas leidžia jiems jaustis gerai ar labai gerai pasiruošusiems mokinių socialinės ir emocinės raidos stiprinimo srityje (79 proc. Lietuvos mokytojų ir 44 proc. – EBPO vidurkis). Taip pat 79 proc. Lietuvos mokytojų jaučia, jog pasitiki savo gebėjimais ugdyti mokinių socialinius ir emocinius gebėjimus (EBPO vidurkis – 73 proc.).

5 pav. EBPO TALIS 2024 m. tyrime dalyvavusių mokytojų, nurodžiusių, kad mokydami tiriamosios klasės mokinius, jie dažnai ar visada kreipia dėmesį į pateikiamų socialinių emocinių įgūdžių ugdymą, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Valavičiūtė, Melnikė, Dudaitė-Zavistanavičienė, 2025

6 pav. EBPO TALIS 2024 m. tyrime dalyvavusių mokytojų, nurodžiusių, kad dirbant su tiriamąja klase, jiems dažnai ar visada pavyksta pasiekti tam tikrus socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymo tikslus, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Valavičiūtė, Melnikė, Dudaitė-Zavistanavičienė, 2025

Tačiau prasta mokytojų savijauta gali mažinti jų emocinį atsparumą ir pajėgumą kokybiškai įgyvendinti socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą.

Pilietinės galios indekso tyrimas 2023 m. parodė, kad 44,5 proc. mokytojų darbe jautėsi gerai arba labai gerai, 43,0 proc. – vidutiniškai, 9,5 proc. – blogai arba

labai blogai. Daugiausia mokytojų susidūrė su šiomis problemomis: pervargimu ar perdegimu (73,6 proc.), dideliais darbo krūviais (70,7 proc.), mokinių elgesio problemomis (70,7 proc.), sumaištį keliančiomis reformomis (67,2 proc.), per dideliu vaikų skaičiumi klasėje (58,4 proc.), mažu darbo užmokesčiu (56,2 proc.). EBPO TALIS 2024 m. tyrimo duomenimis, 13 proc. mokytojų nurodė labai dažnai darbe patiriantys stresą (EBPO vidurkis – 19 proc.).

EBPO tyrimai taip pat išskiria, kad mokytojai, kurie patys ugdo socialines ir emocines kompetencijas, dažniau taiko aktyvius mokymo metodus, sukuria geresnį mokyklos mikroklimatą ir palaiko kokybiškesnius santykius su mokiniais (OECD, 2023b; 2025), todėl ypatingos svarbos įgyja mokytojų rengimas ir jų profesinis augimas.

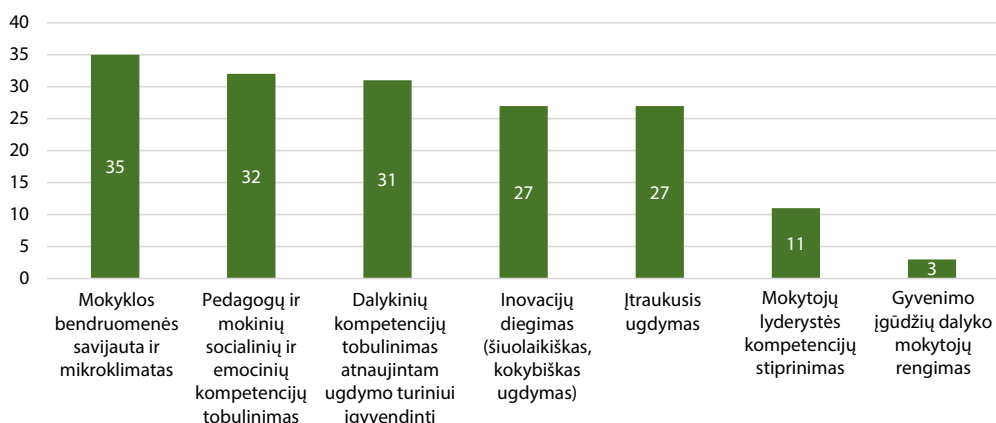
Pedagogų rengimo reglamente (2024) nurodoma, kad pedagogo kvalifikacijai įgyti, kartu su profesinės elgsenos, kognityvinės ir veikimo kartu sričių kompetencijomis, būtinos ir emocinės-motyvacinės srities kompetencijos, kurios *Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų kompetencijų apraše (2023)* detalizuojamos kaip emocinio intelekto, lyderystės, kultūrinio identiteto, pilietiškumo ir tarpkultūrinės kompetencijos. Jos leidžia pastebėti, jausti, atpažinti savo ir kitų emocijas ir, atsižvelgiant į tai, bendrauti, dalintis jomis, įvertinant savo ir tų, su kuriais bendraujama, emocinę patirtį. Pedagogų emocijos veikia jų pačių ir mokinių elgesį, motyvaciją, mąstymą, taip pat pedagogo ir mokinio, pedagogo ir kolegų, pedagogo ir tėvų ir kt. santykius.

Tarp 2025 m. patvirtintų *Pedagoginių darbuotojų (išskyrus aukštųjų mokyklų darbuotojus) 2026–*

2028 metų prioritetinių kvalifikacijos tobulinimo sričių glaudžiausiai su socialiniu ir emociniu ugdymu susijusios sritys yra *emocinės-motyvacinės kompetencijos stiprinimas* (apima pedagoginių darbuotojų emocinio intelekto, streso valdymo ir socialinės sąveikos gebėjimų plėtojimą, siekiant stiprinti profesinį atsparumą, skatinti emocinę savireguliaciją bei efektyvų bendravimą švietimo įstaigos bendruomenėje) ir *lyderystės ugdymui, vadovavimo, konstruktyvaus bendravimo ir bendradarbiavimo pedagogų profesiniuose ir tarpprofesiniuose tinkluose kompetencijų tobulinimas* (apima tvarios bendruomenės plėtrą ir dialogo kultūros kūrimą, ugdomosios veiklos kokybę, kolegialų grįžtamąjį ryšį, psichologinės gerovės stiprinimą).

2024 m. duomenimis, iš 879 AIKOS sistemoje registruotų pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programų (toliau – PKT) socialinių ir emocinių kompetencijų tobulinimo temai buvo skirtos 166. Programos, kurių pavadinime užkoduota, kad jos yra tiesiogiai susijusios su socialinių ir emocinių kompetencijų tobulinimu, buvo 32; dar 134 programų pavadinimuose tiesiogiai nebuvo įvardinti socialinių ir emocinių kompetencijų tobulinimo aspektai. Šios programos apėmė kelių kompetencijų tobulinimą – pavyzdžiui, bendrųjų, kultūrinių, profesinių, kartu su mokytojų ir (ar) mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymu. Didžiausia dalis programų skirta mokyklos bendruomenės savijautos ir mikroklimato, mažiausia – gyvenimo įgūdžių dalyko mokytojų rengimo temoms (atitinkamai 35 ir 3 programos) (7 pav.).

7 pav. PKT programų, kuriose dalyvaujant ugdomi socialinių ir emocinių kompetencijų aspektai, pasiskirstymas (skaičius) pagal pagrindinę temą

Duomenų šaltinis: Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. II dalis..., 2024

Pedagoginiai darbuotojai kompetencijas tobulinti gali ir dalyvaudami projektuose. Įgyvendinant Nacionalinės švietimo agentūros projektą *Pedagogų kompetencijų stiprinimas nacionalinėse kvalifikacijos*

tobulinimo programose ir magistrantūros studijose (NP / MS), vykstantį nuo 2023 m., pedagoginiams darbuotojams sudaroma galimybė tobulinti kompetencijas, pasirenkant iš 20 akredituotų nacionali-

nių programų. Pedagoginiai darbuotojai gali rengti ugdyti gyvenimo įgūdžius ir įgyvendinti įtraukties principą, pasirinkdami programas Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetuose. 2024 m. duomenimis, gyvenimo įgūdžių programas baigė 427, įtraukties – 371 pedagoginis darbuotojas. Įtraukties principo įgyvendinimui švietimo sistemoje skiriamas ypatingas dėmesys. Šiame kontekste paminėtinas Nacionalinės švietimo agentūros įgyvendinamas projektas

Įtrauktis: visiems ir kiekvienam (2024–2029 m.), kuriuo siekiama stiprinti įtrauktį ir ugdymo(si) prieinamumą ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose. Projekto veiklomis stiprinamos mokytojų, švietimo pagalbos specialistų kompetencijos, kuriamos metodinės priemonės, leidžiančios perprasti, kaip geriausiai teikti pagalbą įvairių poreikių vaikams, vykdomos socialinės akcijos, atkreipiančios visuomenės dėmesį į įtraukties svarbą.

Kaip socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas stiprinamas Lietuvoje?

Lietuvoje sukurta socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo sistema: parengta teisinė bazė; socialinių ir emocinių kompetencijų sistema apima jų ugdymą įvairių dalykų pamokose ir kitose mokyklos veiklose, galimybes socialines ir emocines kompetencijas ugdyti pagal nuoseklias programas; vykdomos prevencinės programos, plėtojamas neformalusis vaikų švietimas, taikomos universalios (skirtos visiems mokiniams) ir tikslinėms mokinių grupėms pritaikytos programos, priemonės (8 pav.).

Socialinio ir emocinio ugdymo reglamentavimas valstybės dokumentuose. Socialinio ir emocinio ugdymo svarba Lietuvoje buvo pabrėžiama dar *Tautinės mokyklos koncepcijoje* (1989) ir *Lietuvos švietimo koncepcijoje* (1992), nors tuo metu nebuvo vartojamas terminas „socialinis ir emocinis ugdymas“. Šiuo metu socialinis ir emocinis ugdymas laidojamas ir reglamentuojamas svarbiausiuose švietimo srities dokumentuose: *Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“* (2023), *2021–2030 metų švietimo plėtros programoje* (2021), *Švietimo įstatyme* (1991), *Geros mokyklos koncepcijoje* (2015), *Priešmokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo bendrosiose programose* (2022), *Ikimokyklinio ugdymo programos gairėse* (2023), *2025–2026 ir 2026–2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosiuose ugdymo planuose* (2025), *Ugdymosi šeimoje įgyvendinimo tvarkos apraše* (2020), *Psichologinės pagalbos teikimo tvarkos apraše* (2024), *Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikams ir mokiniams tvarkos apraše* (2024), *Ugdymo organizavimo rekomendacijose mokiniams, kuriems nustatytas elgesio ar (ir) emocijų sutrikimas* (2024).

Socialinio, emocinio ir sveikos gyvensenos ugdymo reglamentavimas bendrosiose programose. Socialinis ir emocinis ugdymas pirmiausia yra įgyvendinamas ikimokyklinio ugdymo programoje. Ikimokyklinio ugdymo tikslas – atsižvelgiant į vaikų prigimtines galias, patirtį, poreikius, šeimos ir bendruomenės susitarimus, kurti lanksčius edukacinius kontekstus, įgalinančius vaikus išsiugdyti pasitikėjimą

mo, rūpinimosi savimi ir kitais, kultūrinio ir socialinio jautrumo, komunikavimo, lankstaus mąstymo, kūrybingumo, mokėjimo mokytis pradmenis. Programoje apimtos penkios vaiko raidą skatinančio visuminio ikimokyklinio ugdymo(si) sritys, kurių veiklos neretai yra susijusios su socialiniu ir emociniu ugdymu: „Mūsų sveikata ir gerovė“ (elgesys su nepažįstamais žmonėmis, saugus elgesys gatvėje, saugus elgesys buityje ir gamtoje), „Aš kalbų pasaulyje“ (klausymasis, kalbėjimas, bendravimas ir komunikacija), „Tyrinėju ir pažįstu aplinką“ (pažįstu gyvybę, gyvybė turi poreikių, veiksmų sekos ir problemų sprendimas), „Kuriu ir išreiškiu“ (žaidimas – kaip savo kūno galimybių tyrinėjimas, žaidimas – kaip savo patirčių ir socialinių santykių tyrinėjimas) ir daugiausia su socialiniu ir emociniu ugdymu susijusi sritis „Aš ir bendruomenė“ (savęs kaip unikalaus asmens suvokimas, savireguliacijos procesai, asmeninių ryšių mezgimas, kultūrinių ryšių tyrinėjimas ir kt.).

Socialinis ir emocinis ugdymas tęsiamas, įgyvendinant *Priešmokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas* (2022), kurios yra nacionalinio lygmens ugdymo turinį reglamentuojantis tesės aktas, padedantis siekti *Švietimo įstatyme* apibrėžtų švietimo tikslų. Visose ugdymo programose numatytuose centruose – priešmokyklinio, 1–2 klasių, 3–4 klasių, 5–6 klasių, 7–8 klasių, 9–10 (I–II gimnazijos) ir III–IV gimnazijos klasių – socialinis, emocinis ir sveikos gyvensenos ugdymas sudarytas iš identiškų sandų (asmens savimonė ir savitvarda, socialinis sąmoningumas, tarpusavio santykių kūrimo gebėjimai, atsakingas sprendimų priėmimas ir asmens rūpinimasis fizine ir psichikos sveikata) ir įgyvendinamas, atsižvelgiant į vaiko amžiaus tarpsnio ypatumus.

2022 m. patvirtinus *Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas*, kartu, kaip jų dalis, buvo patvirtinta ir *Gyvenimo įgūdžių bendroji programa*, įgyvendinama pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo lygmenyse. Gyvenimo įgūdžių dalyko paskirtis – sudaryti sąlygas ir galimybes ugdyti įgūdžius, gebėjimus, asmenines savybes, vystyti talentus, įgyti žinių, kurie jaunam žmogui taps įrankiais, padedančiais savarankiškai nuspręsti dėl savo ateities, priimti su karjera ir asmeniniu gyvenimu susijusius sprendimus, kelti tikslus ir jų siekti (Gyvenimo įgūdžių programa, 2022).

Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programose įgyvendinamas socialinis ir emocinis ugdymas yra daugiausia orientuotas į savęs pažinimą, draugiškų santykių palaikymą su artimiausiais žmonėmis, taip pat su mokyklos ir vietos bendruomenės nariais. Siūloma įtraukti ugdytinius į aktyvią veiklą, kurios metu jie turi ne tik išsakyti savo nuomonę ir patirtį, bet ir dalyvauti bendroje veikloje, siekdami norimo rezultato. Minėtose programose pradėtas socialinis ir emocinis ugdymas yra tęsiamas pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose. Taip ugdymo turinio apimtis tampa vis platesnė, o mokiniai įgyja aukštesnio lygio socialinių ir emocinių įgūdžių.

Socialinės-pilietinės veiklos įgyvendinimas.

Pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokinių socialinės-pilietinės veiklos įgyvendinimas numatytas pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosiose programose. Ši veikla yra mokymosi turinio dalis, atliekama laisvu nuo pamokų metu. Socialinės-pilietinės veiklos tikslas – skatinti mokinius aktyviu dalyvavimu prisidėti, sprendžiant aktualias socialines problemas bendruomeniniame ir visuomeniniame gyvenime ir, reflektuojant savo patirtį, ugdyti pilietiškumo, socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos bei kitas kompetencijas. Socialinei-pilietinei veiklai skirtas minimalus privalomas valandų skaičius (pagrindinio ugdymo lygmenyje – ne mažiau kaip 20 valandų kiekvienais mokslo metais, vidurinio ugdymo lygmenyje – ne mažiau kaip 70 valandų per dvejus metus) yra numatytas 2025–2026 ir 2026–2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosiuose ugdymo planuose (2025).

Socialinė pedagoginė ir psichologinė pagalba

vaikams ir mokiniams teikiama mokyklose, įgyvendinančiose ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir (ar) vidurinio ugdymo programas, profesinio mokymo įstaigose, įgyvendinančiose pirminio profesinio mokymosi programas, pedagoginėse psichologinėse tarnybose, švietimo pagalbos tarnybose. Mokyklos psichologo veikla gali būti skirta visai mokyklos bendruomenei (bendradarbiavimas psichologinių problemų prevencijai įgyvendinti, pagalba rengiant prevencines priemones, parenkant ir mokyklos vadovui siūlant prevencines programas, dalyvavimas mokyklai atliekant aktualius tyrimus ir kt.), taip pat teikiama grupinė arba individuali pagalba (vertinimas, konsultavimas, poveikio būdų nustatymas ir kt.). Vienos iš socialinio pedagogo funkcijų – ugdyti mokinių socialines ir emocines kompetencijas, dalyvauti organizuojant ir vykdyti prevencines veiklas, susijusias su saugios, vaiko ir mokinio mokymosi galias ir poreikius atliepančios ugdymo aplinkos kūrimu ir vaiko bei mokinio socialinių ir emocinių kompetencijų stiprinimu (Psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašas,

2024; Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikams ir mokiniams tvarkos aprašas, 2024).

Prevenčių programų vykdymas. Mokinių socialinėms ir emocinėms kompetencijoms ugdyti ir saugiai mokyklos aplinkai kurti vykdomos prevencinės programos. Švietimo įstatyme apibrėžta, kad prevencinė programa – planingų ir sistemingų priemonių, padedančių stiprinti mokinio asmenybės ir aplinkos apsauginius veiksnius ir mažinti rizikos veiksnių įtaką, visuma. Nustatyta, kad mokyklos privalo sudaryti galimybes mokiniams dalyvauti socialines ir emocines kompetencijas ugdančiose, smurto, patyčių, psichiką veikiančių medžiagų vartojimo ar kitose prevencinėse programose.

Nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. mokyklose gali būti įgyvendinamos tik švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatytus kriterijus atitinkančios prevencinės programos. Pagrindiniai programų kriterijai: programos aktualumas ir atitiktis valstybinei švietimo politikai, programos tikslo ir uždavinių aiškumas ir pagrįstumas, programos mokslinis pagrįstumas, programos vientisumas ir dermė, programos poveikio vertinimas, programos vykdytojų ir konsultantų kvalifikacija, mokyklos bendruomenės narių dalyvavimas. Prevencines programas vertina Nacionalinė švietimo agentūra, vertinimo tikslas – atrinkti ir rekomenduoti mokykloms įgyvendinti tas programas, kurios atitinka vaiko raidą ir amžiaus tarpsnį, nustatytus kriterijus⁴. 2026 m. balandžio mėn. duomenimis, Lietuvoje buvo patvirtinta 16 prevencinių programų, skirtų ikimokyklinio (5 programos), priešmokyklinio (8 programos), pradinio (10 programų), pagrindinio (7 programos) ir vidurinio (6 programos) ugdymo mokiniams.

Neformalusis vaikų švietimas. Šios programos gali sudaryti ypač palankias sąlygas socialinėms ir emocinėms kompetencijoms ugdyti. Šioms kompetencijoms ugdyti yra svarbus programų turinys, bet itin palankios sąlygos gali susiklostyti ir todėl, kad neformaliojo vaikų švietimo veiklose susiburia panašių pomėgių, interesų mokinių grupės, veikla mažiau formalizuota, neprivaloma, tikėtina, kad tai kuria saugią ir draugišką emocinę aplinką. Be to, dalyvavimas šiose veiklose gali būti svarbus ir kaip prevencinė priemonė, nes laisvalaikio leidimas be jokio tikslo su draugais kelia psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo riziką (Rupšienė, Saveljeva, Šutinienė, 2020).

Tikslinių, individualių priemonių taikymas. Universalios (visiems šalies mokiniams skirtos) socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo programos padeda ugdyti visų mokinių kompetencijas, tačiau ugdant kai kuriuos mokinius (patiriančius įvairių rūšių, sunkumų), universalias programas svarbu papildyti tikslinėmis priemonėmis.

⁴ Patvirtintų prevencinių programų sąrašas ir kita informacija apie prevencines programas skelbiama Nacionalinės švietimo agentūros interneto svetainėje: <https://www.nsa.smsm.lt/ugdymo-departamentas/ugdymas-ir-prevencija/prevencines-programos/prevenciniu-programu-sarasas/>.

8 pav. Socialinio ir emocinio ugdymo sistema Lietuvoje

		Ikimokyklinis ugdymas	Priešmokyklinis ugdymas	Pradinis ugdymas	Pagrindinis ugdymas	Vidurinis ugdymas
Socialinio ir emocinio ugdymo sistemos dėmenys	Teisinis reglamentavimas	Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ (2023), 2021–2030 metų švietimo plėtros programa (2021), Švietimo įstatymas (1991), Geros mokyklos koncepcija (2015), Priešmokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos (2022), Ikimokyklinio ugdymo programos gairės (2023), 2025–2026 ir 2026–2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai (2025), Ugdymosi šeimoje įgyvendinimo tvarkos aprašas (2020), Psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašas (2024), Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikams ir mokiniams tvarkos aprašas (2024), Ugdymo organizavimo rekomendacijos mokiniams, kuriems nustatytas elgesio ar (ir) emocijų sutrikimas (2024)				
	Ugdymo turinys	Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas visose ikimokyklinio ugdymo(si) srityse, numatytose Ikimokyklinio ugdymo programos gairėse (2023)	Socialinių, emocinių ir sveikos gyvensenos kompetencijų ugdymas pagal Priešmokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas (2022), kiekviename ugdymo lygmenyje plečiant ugdymo turinį ir gilinant įgytas kompetencijas			
			Gyvenimo įgūdžių programos įgyvendinimas			
			Socialinės-pilietinės veiklos įgyvendinimas			
	Prevencinės programos	Įvertintų ir patvirtintų prevencinių programų vykdymas ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose				
	Neformalusis vaikų švietimas	Neformaliojo vaikų švietimo programų vykdymas				
	Psichologinė ir socialinė pedagoginė pagalba	Psichologinė ir socialinė pedagoginė pagalba mokyklos bendruomenei				
	Tikslinės individualios priemonės	Psichologinė ir socialinė pedagoginė pagalba krizių atvejais, patiriant sunkumų; mokyklų vaiko gerovės komisijų veikla				
			Minimalios priežiūros priemonės			
		Vidutinės priežiūros priemonės				

Sudarė autoriai

Jau minėta, kad krizių atvejais, patiriant įvairių rizikų ar sunkumų, vaikams ir mokiniams ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, pedagoginėse psichologinėse tarnybose, švietimo pagalbos tarnybose teikiama individuali socialinė pedagoginė ir psichologinė pagalba.

Kaip nustatyta *Mokyklos vaiko gerovės komisijos funkcijų, sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos apraše* (2024), mokyklos vaiko gerovės komisija rūpinasi vaikų socialinio ir emocinio ugdymo, prevencijos priemonių ir (ar) prevencinių programų įgyvendinimo klausimais, ieškodama problemų sprendimo būdų, atsižvelgia į mokyklos bendruomenės narius – vaiką, jo tėvus (globėjus, rūpintojus), mokytojus, mokyklos darbuotojus.

Siekiant užtikrinti, kad vaikai mokytųsi pagal privalomą švietimo programas, nacionaliniu lygmeniu veikia *Nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių informacinė sistema (NEMIS)*. Jos paskirtis – kaupti, saugoti ir teikti informaciją apie nesimokančius ir bendrojo ugdymo mokyklos nelankančius mokinius, nesimokymo ir mokyklos nelankymo priežastis.

Vienos iš tikslinių priemonių yra ir vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonės. Tai vaikui teikiama švietimo pagalba, socialinės, sveikatos priežiūros ir kitos paslaugos, kuriomis siekiama padėti jam įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratą. *Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme* (2007) nustatytais atvejais šios priemonės skiriamos nusikaltimo, baudžiamojo ar administracinio nusižengimo požymių turinčią veiką padariusiems ar mokyklos nelankančioms vaikams. Kai vaikui paskiriamos minimalios ar vidutinės priežiūros priemonės, pagalba teikiama ir jo šeimai. Vykdamas minimalios priežiūros priemones (įpareigojimą lankytis pas specialistą, lankyti vaiko dienos centrą ar kitą įstaigą ar organizaciją, toliau mokytis, dalyvauti terapijoje ir kt.), paslaugos teikiamos vaiko neatitraukiant arba kiek įmanoma mažiau atitraukiant nuo jo tėvų (globėjų, rūpintojų). Minimalios priežiūros priemonės gali būti skiriamos vaikams nuo 6 iki 18 metų, tačiau prioritetas teikiamas 14 metų ir vyresniems paaugliams, nes šis amžius laikomas itin svarbiu elgesio normoms formuotis. Vykdamas viduti-

nės priežiūros priemonę, vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiama švietimo pagalba, socialinės, sveikatos priežiūros ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre; tokia priemonė skiriama išimtiniais atvejais. Vidutinės priežiūros priemonės taikomos tik tiems vaikams, kurie dėl savo amžiaus (iki 14 metų) negali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Vaikui, kuriam dar nėra 14 metų, vidutinės priežiūros priemonė gali būti skiriama išimtiniais atvejais.

Sudėtingas situacijas patiriantiems vaikams ir jaunuoliams sudaromos galimybės gauti pagalbos ir už švietimo sistemos ribų. Vykdomos įvairios konsultavimo, mentorystės programos, kurias įgyvendinant padedama įgyti trūkstantį socialinių ir emocinių kompetencijų (pavyzdžiui, Labdaros paramos fondo SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugijos įgyvendinta Multidimensinė šeimos terapijos (MDFT) programa, skirta padėti šeimai įveikti patiriamus iššūkius ir stiprinti tarpusavio santykius; Jaunimo reikalų agentūra su partneriais įgyvendina projektą „JUNGTYŠ“, kurio tikslas – mažinti neaktyvių jaunų žmonių skaičių, tikslingai dirbant su mažiau galimybių turinčiais jaunuoliais, įgyvendinant intervencines ir prevencines priemones), teikiamos kompleksinės paslaugos šeimoms. Prie nepalankaus šeimos socialinio, ekonominio ir kultūrinio konteksto kompensavimo ir skatinimo įgyti socialinių ir emocinių kompetencijų prisideda ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įvairių pagalbą teikia ir aktyviai veikia valstybinės ir savivaldybių įstaigos, viešosios įstaigos, nevyriausybinių organizacijų.

Savivaldybių indėlis, stiprinant socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą. Reikšmingą vaidmenį, prisidedamas prie mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo, atlieka savivaldybių administracijos. 2024 m. atlikto tyrimo⁵ duomenimis, savivaldybės inicijavo ir finansavo prevencijos programas, investavo į mokytojų kompetencijų tobulinimą, atliko mokyklų mikroklimato tyrimus, inicijavo jo ge-

rinimo priemones ir kt. Daugiau nei pusė savivaldybių (33 iš 60-ies) numatė mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymui skirtas priemones ir jų finansavimą savo strateginiuose planuose ar juos detalizuojančiuose dokumentuose. Tai suteikė daugiau saugumo ir stabilumo teisiniu, politiniu ir vadybiniu atžvilgiais.

Vis tik, tyrimo duomenimis, savivaldybių administracijų indėlis ir įsitraukimas stiprinant socialinį ir emocinį ugdymą buvo nevienodas, skyrėsi skirtingas priemones rėmusių savivaldybių dalis:

- per 2022–2024 m. laikotarpį daugiau nei pusė (35) savivaldybių savo lėšomis, t. y. greta gaunamų mokymo lėšų, finansavo ugdymo įstaigoms skirtas socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą stiprinančias priemones. Buvo finansuojamos išorės tiekėjų siūlomos ar pačios savivaldybės pedagogų sukurtos priemonės;
- 2023–2024 m. m. maždaug ketvirtadalis (16) savivaldybių skyrė papildomų lėšų pedagogams dalyvauti įvairiuose kvalifikacijos tobulinimo mokymuose socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo ir prevencinių programų vykdymo tematika;
- 2023–2024 m. m. dauguma (44) savivaldybių skyrė savo biudžeto lėšų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programoms vykdyti, o kiekvieno kito tipo prevencinėms programoms (patyčių prevencijos, smurto ir agresijos prevencijos ir kitoms) – kas antra savivaldybė;
- per 2022–2024 m. mokyklų mikroklimato tyrimus atliko šiek tiek daugiau nei trečdalis (22), o mikroklimato gerinimo priemones iš savo lėšų inicijavo perpus mažiau (11) savivaldybių.

Daugiau informacijos apie savivaldybių praktiką, skatinant pedagogų kvalifikacijos tobulinimą ir inicijuojant mokyklų mikroklimato tyrimus bei jo gerinimo priemones, pateikta 1 ir 2 lentelėse.

1 lentelė. 2023–2024 m. m. savivaldybėse vykusių pedagogų kvalifikacijos tobulinimo renginių, skirtų socialiniam ir emociniam ugdymui, tematika

Renginių temos apima tiek specifines problemas, tokias kaip savižudybės grėsmė, patyčių prevencija, seksualinis smurtas ir smurto protrūkiai mokyklose, tiek bendresnes ugdymo sritis, kaip streso valdymas, emocinio intelekto ugdymas, elgesio ir emocijų sutrikimų turinčių mokinių ugdymas, gyvenimo įgūdžių mokymas, mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas, tarpasmeninių santykių gerinimas ir kt.	
Renginių teminės sritys	Renginių tematikos pavyzdžiai
Vaikų psichikos sveikatos, saugumo ir emocinės gerovės gerinimas	• Saugi mokykla • Patyčių prevencijos priemonės ir įrankiai. Tarptautinė patirtis • Smurto protrūkiai mokykloje: kaip suvaldyti į mokytoją nukreiptą agresiją? • Seksualinis smurtas naudojant informacines technologijas • Žalingų medžiagų vartojimas mokykloje: ką gali padaryti mokytojai ir tėvai? • Smurtas ir priekabiavimas: pavojus, prevencijos priemonės, darbuotojų teisės ir pareigos • Savižudybės grėsmė ir savižala: kaip atpažinti ir reaguoti švietimo bendruomenėje • Specialistų kompetencijų stiprinimo galimybės, atpažįstant savižudybių riziką

⁵ Mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo būklės šalyje tyrimas, kurį 2024 m. Nacionalinės švietimo agentūros užsakyму atliko UAB Factus Dominus tyrėjai prof. habil. dr. Gediminas Merkys ir Kęstutis Tarnauskas. Tyrimo rezultatai pristatyti leidinyje *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2024. II dalis. Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas*. Vilnius, 2024 (p. 93–109).

Renginių teminės sritys	Renginių tematikos pavyzdžiai
Pedagogų ir tėvų gebėjimų ugdyti vaikų socialines ir emocines kompetencijas stiprinimas, praktinė pagalba mokykloms, įgyvendinant prevencines programas	- Socialinių, emocinių ir sveikos gyvensenos kompetencijų ugdymas - Kaip ugdyti fizinę negalią patiriančius mokinius? - Pozityvaus elgesio palaikymo ir intervencijų sistemos taikymo ypatumai - Emocinio intelekto lavinimas mokyklose. Socialinių emocinių kompetencijų ugdymas, naudojant Limbinio mokymo(si) sistemą LPS™ - Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindinio ugdymo lygmenyje - Ribų svarba mokytojo ir mokinių tarpasmeniniuose santykiuose
Pedagogų gebėjimų dirbti su vaikais, turinčiais įvairių elgesio ir emocijų sutrikimų, stiprinimas	- Elgesio ir emocijų sutrikimų turinčių mokinių ugdymas – pagalba ir sprendimų paieška kartu - Darbas su elgesio ir emocijų sunkumų turinčiais mokiniams. Situacijų apžvalga ir jų valdymo galimybės - Vaikų pyktis ir agresija. Pedagogų vaidmuo ir valdymo strategijos - Psichikos sveikatos raštingumo didinimas
Kitos temos (streso valdymas, veiksmingumo ir pozityvaus elgesio skatinimas ir kt.)	- Streso valdymo mokymai - Konfliktinių situacijų ir streso valdymas, emocinė savikontrolė - Stiprios, agresyvios ir pykčio emocijos – iš kur jos ateina ir kaip su jomis dirbti? - Mokytojai herojai: kas padeda pedagogui augti?

Informacijos šaltinis: Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. II dalis..., 2024

2 lentelė. 2022–2024 m. savivaldybėse vykdytos priemonės mokyklų mikroklimatui tirti ir gerinti

Mokyklų mikroklimato tyrimai	Priemonės mokyklų mikroklimatui gerinti
Aprėptis: dalis mokyklų mikroklimato tyrimus atlikusių savivaldybių (iš viso juos atliko 22 savivaldybės) juos vykdė vienoje ar kelyje, kitos – visose savo priklausomybės bendrojo ugdymo mokyklose. Paskatos atlikti tyrimą: savivaldybės ar pačios mokyklos mikroklimato tyrimus inicijavo dėl įvairių priežasčių: gavus mokinių tėvų, mokytojų ar mokyklos administracijos skundų, pašlijus darbuotojų santykiams, kylant stresui, siekiant vykdyti į mokyklą atėjusių naujų mokinių adaptacijos stebėseną, pradedant socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo prevencinę programą ir ją baigiant. Naudoti ištekliai: mikroklimato tyrimai buvo atliekami panaudojant mokyklų vidinius resursus (mokyklos biudžeto lėšas, pasitelkiant mokykloje dirbančius specialistus) arba išorinius išteklius (pavyzdžiui: savivaldybės, Europos Sąjungos fondo, „Tūkstantmečio mokyklų“ ar „ERASMUS+“ programų lėšas, pasitelkiant pedagoginės psichologinės tarnybos, visuomenės sveikatos biuro specialistus, kitos mokyklos psichologus ar mokslininkus). Kiti informacijos apie mokyklos mikroklimatą šaltiniai: mokyklų įsivertinimo ir išorinio vertinimo ataskaitos, priežiūrą vykdančių institucijų pažymos ir pan. Rezultatų panaudojimas: remiantis duomenimis apie mokyklų mikroklimatą, buvo planuojamos švietimo pagalbos priemonės, teminiai renginiai, kvalifikacijos tobulinimo ir kitos priemonės.	Priemonių įvairovė: vykdytos programos, projektai, mokymai ir seminarai, konsultacijos mokytojams, švietimo pagalbos specialistams, organizuoti metodiniai būreliai, konferencijos socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo ir prevencinio darbo klausimais, parengtos metodinės priemonės bendrojo ir ikimokyklinio ugdymo mokyklų vaiko gerovės komisijoms, mokinių tėvams, skirti mentorai pradedantiems dirbti psichologams. Tematika (ir ją atitinkančių priemonių pavyzdžiai): - emocinis raštingumas ir psichologinis klimatas (programa „Emocinis raštingumas ir psichologinio klimato gerinimas įstaigoje“, tęstiniai projektai „Kartu su vaiku“); - socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas (seminaras „Socialinių emocinių įgūdžių ugdymas integruojant Kimochi programą“, vaikų ir jaunimo socializacijos stovykla „Smalsučių vasara“); - streso valdymas ir emocinis palaikymas (mokymai „Praktinis emocinis palaikymas“, „Neurografika ir į kūną orientuotos neuropsichologijos atsipalaidavimui ir įtampos mažinimui“, seminaras „Stresas, požymiai, pasekmės, valdymo būdai“); - komunikacijos ir bendravimo įgūdžiai (mokymai „Nesmurtinė komunikacija“); - motyvacija ir kūrybingumas (mokymai „Motyvuojau save gyvenimui, kūrybai, sveikatai“); - savižudybių prevencija ir krizių valdymas (mokymai „Specialistų kompetencijų stiprinimo galimybės atpažįstant savižudybės riziką“, priklausomybę sukeliančių medžiagų, smurto artimoje aplinkoje ir savižudybių prevencijos programa) ir kt.

Informacijos šaltinis: Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. II dalis..., 2024

Aptariamas tyrimas atskleidė, kad 2022–2024 m. savivaldybėse vykdyti socialinio ir emocinio ugdymo stiprinimo procesai apėmė didelę organizatorių, renginių, priemonių ir programų įvairovę, vyko intensyvi tarpinstitucinė partnerystė ir bendradarbiavimas, organizacinės iniciatyvos buvo vykdomos centralizuo-

tai ir demokratiškai. Tai sukūrė teigiamą sinergiją ir padėjo gerinti socialinio ir emocinio ugdymo kokybę. Taip pat pastebėta, kad savivaldybių sprendimai, ar finansuoti savo lėšomis socialinio ir emocinio ugdymo stiprinimo priemones, nebuvo susiję su savivaldybės dydžiu (gyventojų skaičiumi) ir, atitinkamai, su jos

ekonominiu pajėgumu. Remiantis savivaldybių administracijų pateiktais duomenimis apie 2022–2024 m. skirtas lėšas (tokius duomenis per tyrimą pateikė 28 savivaldybės), nustatyta, kad pagal asignavimų santykinę išraišką (lėšų dydį, tenkantį 1-am tūkst. gyventojų), didžiausią santykinį lėšų dydį mokinių socialiniam ir emociniam ugdymui stiprinti skyrė

Kokios socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo stiprinimo praktikos taikomos užsienyje?

Norvegijos atvejis

Norvegijoje prevencija, socialinis emocinis ugdymas ir mokinių gerovės užtikrinimas yra grindžiami teisiškai įtvirtinta, sistemiška ir duomenimis grįsta mokyklos veikla. Norvegijos *Įstatymo dėl pradinio ir vidurinio ugdymo bei mokymo (Švietimo įstatymo)* 12 skyriuje įtvirtinta mokinio teisė į saugią ir palankią mokyklos aplinką (norv. *skolemiljø*), kuri apima ne tik fizinį saugumą, bet ir psichosocialinę aplinką, santykius, patyčių prevenciją, emocinį saugumą ir gerovę. Įstatymas taip pat nustato aktyvią mokyklos pareigą veikti ir dokumentuoti veiksmus, reaguojant į patyčias, smurtą, diskriminaciją ar priekabiavimą. Šios nuostatos įgyvendinamos mokyklų kasdienėje praktikoje keliais tarpusavyje susijusiais lygmenimis.

Bendroji prevencija. Norvegijoje socialinis ir emocinis ugdymas pradedamas jau ankstyvojo ugdymo lygmenyje ir nuosekliai tęsiamas visoje švietimo sistemoje. Ikimokyklinio ugdymo programoje didelis dėmesys skiriamas vaikų socialinei sąveikai, emociniam saugumui, įsitraukimui ir gebėjimui patirti sėkmę bei pripažinimą. Šią kryptį sustiprina SELMA (angl. *Social and Emotional Learning & Life Mastery*) – ilgalaikis nacionalinis, moksliniais tyrimais grįstas projektas, skirtas socialiniam ir emociniam ugdymui Norvegijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Bendrojo ugdymo mokyklose socialinis ir emocinis ugdymas nėra organizuojamas kaip atskiras mokomasis dalykas. Norvegijos Švietimo įstatyme pabrėžiama, kad mokykla privalo skatinti mokinių socialinį ir emocinį ugdymąsi, mokydama įvairių dalykų ir pasitelkdama kasdienį mokyklos gyvenimą. Socialinis ir emocinis ugdymas suprantamas kaip procesas, vykstantis mokiniams sąveikaujant tarpusavyje, dalyvaujant mokymosi veiklose, mokytojui ir mokiniui bendraujant. Todėl mokytojo pedagoginiai sprendimai – mokymo tikslai, metodai, vertinimas ir kuriama mokymosi aplinka – laikomi pagrindiniu socialinio ir emocinio ugdymo mechanizmu. Socialinės ir emocinės kompetencijos suvokiamos kaip kuriamos kontekste, todėl prevencinės priemonės pirmiausia nukreipiamos į mokyklos aplinkos, santykių ir pedagoginių praktikų stiprinimą.

nedidelės Visagino ir Rokiškio r. savivaldybės. Šių savivaldybių skirta lėšų suma, tenkanti 1-am tūkst. gyventojų, siekė, atitinkamai, 6,5 tūkst. ir 6,2 tūkst. Eur, o 28-ių duomenis pateikusių savivaldybių vidurkis buvo 1,7 tūkst. Eur (*Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose...*, 2024).

Horizontalų socialinio ir emocinio ugdymo įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokyklose papildo struktūruotos, universalios klasėse taikomos prevencinės programos, tokios kaip **socialinio ir emocinio ugdymo iniciatyvos**, skirtos skirtingoms amžiaus grupėms – nuo vaikų iki paauglių. Šios iniciatyvos apima tiek universalias prevencines programas (pvz., „Robuste Barn“, „ROBUST Ungdom“), tiek moksliniais tyrimais grįstas tikslines intervencijas (projektas „ROBUST / Resilient“).

„Robuste Barn“ (liet. *atsparūs vaikai*) – tai laisvai prieinama psichikos sveikatos ir gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, skirta 1–7 klasių mokiniams, orientuota į socialinių ir emocinių kompetencijų, saugumo jausmo ir socialinio priklausymo stiprinimą. Programa integruojama į ugdymo laiką, apima nuoseklias temines veiklas (emocijų atpažinimą ir reguliavimą, santykių kūrimą, savivertę, saugią aplinką, miegą, kūno ir savęs pažinimą), taikant žaismingus, patirtinius ir bendradarbiavimu grįstus metodus, įtraukiant mokytojus, tėvus ir mokinius.

„ROBUST Ungdom“ (liet. *atsparus jaunimas*) – laisvai prieinama, trejų metų trukmės visuomenės sveikatos ir gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, skirta Norvegijos pagrindinio ugdymo mokykloms (8–10 klasėms). Programos tikslas – stiprinti mokinių psichikos sveikatą, gerinti tarpusavio santykius ir kurti palankų klasės mikroklimatą. Programa įgyvendinama derinant paskaitas, praktines užduotis, žaidimą ir bendradarbiavimu grįstas veiklas, sudarant mokiniams galimybes mokytis, kaip kurti gerą psichinę savijautą sau ir kitiems.

Programos turinys diferencijuojamas pagal klases. 8 klasėje nagrinėjamos aplinkos, emocijų, jausmų, atsparumo ir savivertės, kvėpavimo bei miego temos. 9 klasėje dėmesys skiriamas asmeninėms stiprybėms, emocijoms, vadinamajai „trijų dalių smegenų“ sampratai (įskaitant streso ir pykčio valdymą), situacijoms, kai problemų tampa per daug, miegui, ateities planams ir dėmesingo įsisąmoninimo praktikoms (angl. *mindfulness*). 10 klasėje aptariamas skaitmeninis kasdienis gyvenimas ir smegenų veikla, praktinė pozityvioji psichologija, nesmurtinė komunikacija, liūdesys, nerimas, miegas ir vidinis paros ritmas bei vizualizacija.

Programą papildo teminiai susitikimai su tėvais. Įgyvendinant programą dalyvauja mokyklos pedagogai, bendradarbiaudami su savivaldybės specialistais:

psichologais, psichikos sveikatos konsultantais, visuomenės sveikatos slaugytojais ir kitais partneriais.

Duomenimis grįsta stebėseną. Mokinių savijauta, patyčių paplitimas ir mokyklos klimatas Norvegijoje kasmet vertinami, rengiant nacionalinę mokinių apklausą (norv. *Elevundersøkelsen*), kuri yra mokyklos aplinkos kokybės užtikrinimo ir prevencijos sistemos dalis. Apklausos duomenys naudojami mokyklos aplinkos ir gerovės stebėsenai, mokinių balsui įtraukti, rizikoms identifikuoti, tiek mokyklų lygmeniu pasirenkamoms, tiek nacionaliniu lygmeniu inicijuojamoms intervencijoms pagrįsti, taip pat pokyčių ir taikomų priemonių poveikiui vertinti. Apklausoje privalomai dalyvauja 7, 10 ir I gimnazijos (11) klasių mokiniai, o kitose klasėse (5–6, 8–9 ir II–III gimnazijos klasėse) dalyvavimas yra savanoriškas.

Tikslinė pagalba. Šalia universalių, plačiai mokyklų praktikoje taikomų prevencinių programų, Norvegijos sistema apima ir tikslines, moksliniais tyrimais pagrįstas prevencines programas, kurios taikomos, siekiant įvertinti ir stiprinti socialinio ir emocinio ugdymo poveikį.

ROBUST – tai Stavangerio universiteto (UiS) Verslo mokyklos ir Mokymosi aplinkos centro sukurta socialinio ir emocinio ugdymo programa, skirta pagrindinio ugdymo mokiniams, kurios tikslas – stiprinti mokinių psichologinę gerovę, didinti mokymosi motyvaciją ir gerinti akademinius pasiekimus. Programa orientuota į socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą, reaguojant į didėjančią su stresu ir mokyklos lūkesčiais susijusių sunkumų paplitimą tarp paauglių. ROBUST įgyvendinama kaip mokytojų mokymo kursas, kuriame dalyvaujantys pedagogai rengiami dirbti su penkiomis pagrindinėmis kompetencijų sritimis: socialiniais santykiais, dėmesingu įsisąmoninimu (angl. *mindfulness*), problemų sprendimu, emocijų reguliavimu ir augimo mąstysena. Ugdymas grindžiamas aktyviais, mokiniams patraukliais pedagoginiais metodais, daug dėmesio skiriant praktinėms užduotims, mokinių įsitraukimui ir vizualinėms mokymo priemonėms, pritaikytoms pagrindinio ugdymo mokiniams. Galutinė programos ROBUST versija šiuo metu vertinama moksliniame projekte „Resilient“, finansuojamame Norvegijos mokslo tarybos, kuriame taikomas atsitiktinių imčių kontroliuojamas tyrimas, siekiant įvertinti programos poveikį mokinių socialinėms ir emocinėms kompetencijoms, gerovei, motyvacijai ir mokymosi pasiekimams tiek iš karto po programos, tiek ir vienų metų laikotarpiu po jos įgyvendinimo.

Tais atvejais, kai duomenys rodo ilgalaikes, sisteminės mokymosi aplinkos problemas, Norvegijoje taikomas *Mokymosi aplinkų projektas* (norv. *Læringsmiljøprosjektet*) – nacionaliniu mastu organizuojama, intensyvi ir laikinai taikoma ekspertinė pagalba darželiams, mokykloms ir savivaldybėms, kurioms

reikalingas kryptingas palaikymas, kuriant saugią ir palankią ugdymo aplinką. Projekto tikslas – užkirsti kelią ir spręsti patyčių, smurto, diskriminacijos, priekabiavimo, atskirties ir kitų mokinių gerovės pažeidimų problemas, stiprinant organizacijos kompetencijas ir ugdymo kultūrą.

Mokymosi aplinkų projektas orientuotas į teisės aktų ir mokslinių žinių perkėlimą į realią pedagoginę praktiką, apimant mokyklos ir savivaldybės lygmens vadovavimą, organizacinę plėtrą, pedagogų kompetencijų stiprinimą, vertybinių nuostatų refleksiją ir pozityvios, įtraukios kultūros kūrimą. Pagrindinės temos, kuriomis dirbama su ugdymo įstaiga: santykių ir sąveikų kokybė, įtrauktis ir bendruomenės kūrimas, gyvenimo įgūdžiai ir psichikos sveikata, patyčių ir kitų pažeidimų prevencija bei valdymas, teisės aktų taikymas, organizacinė kultūra ir vadovavimas. Dalyvavimas projekte grindžiamas tiksliniu atrankos mechanizmu – dalyvių, atsižvelgdami į poreikius ir turimus duomenis, atranka regioniniai valstybės atstovai (apskričių valdytojai). Pagalba institucijai teikiama dvejus metus, derinant tarpinstitucinius susitikimus, mokymus su nuoseklia išorine konsultacine ir ekspertine pagalba konkrečiai ugdymo įstaigai. Projekto valdytojas – Norvegijos Švietimo ir mokymo direktoratas.

Airijos atvejis

Airijoje mokinių gerovė ir socialinis emocinis ugdymas yra įtvirtinti kaip nacionalinės švietimo politikos ir ugdymo turinio dalis: taikomas ne pavienių programų, o „visos mokyklos“ (angl. *Whole-school*) požiūris, apimantis ugdymą, mokyklos kultūrą, politiką, planavimą, tarpusavio santykius ir pagalbos sistemas. Šio požiūrio pagrindą sudaro Airijos Švietimo departamento (angl. *Department of Education*) parengtas dokumentas *Gerovės politikos nuostatos ir praktinio įgyvendinimo sistema* (angl. *Wellbeing Policy Statement and Framework for Practice (2018–2023)*). Dokumente pabrėžiama, kad mokyklos skatinamos taikyti prevencinį, daugiakomponentį, įrodymais grįstą visos mokyklos požiūrį ir integruoti mokinių gerovės stiprinimą į mokyklos įsivertinimo (angl. *School Self-Evaluation*) procesą. Dokumente atskleidžiama gerovės samprata: tai suprantama kaip asmens gebėjimas realizuoti savo potencialą, susidoroti su gyvenimo iššūkiais ir patirti prasmingą ryšį su kitais, pripažįstant, kad pažeidžiamumas ir sunkumai yra natūrali gyvenimo dalis. Gerovė apima fizinius, emocinius, socialinius ir psichologinius aspektus ir formuojasi, puoselėjant santykį su savimi, kitais ir aplinka. Gerovės įgyvendinimas grindžiamas keturiomis pagrindinėmis sritimis: kultūra ir aplinka, ugdymo turinys ir mokymas, politika ir planavimas, santykiai ir partnerystės, o pažanga vertinama, taikant bendrus sėkmės rodiklius ir aprašytas veiksmingos praktikos nuostatas.

Bendroji prevencija. Airijos ikimokyklinio ugdymo sistemoje vaikų gerovė ir socialinis emocinis

ugdymas yra integruoti į nacionalinį ugdymo turinį, įgyvendinant „Aistear“ – ankstyvojo ugdymo programą, taikomą vaikams nuo gimimo iki šešerių metų. „Aistear“ grindžiama holistiniu požiūriu į vaiko raidą ir ugdymą, pasitelkiant santykius, žaidimą, patirtinį mokymąsi ir kasdienes sąveikas. Viena iš keturių pagrindinių „Aistear“ temų yra gerovė (angl. *Wellbeing*), apimanti vaikų psichologinę ir fizinę gerovę, emocijų atpažinimą ir reguliavimą, saugių prierašumo ryšių kūrimą, empatijos ir atjautos ugdymą, kūno pažinimą, sveikus kasdienes įpročius, poilsį, judėjimą ir žaidimą. Dokumente pabrėžiama, kad vaikų gerovė formuojasi, puoselėjant pozityvius santykius su šeima, pedagogais, bendraamžiais ir bendruomene, kuriant saugią, įtraukią ir palaikančią ugdymo aplinką, taip pat pripažįstant vaiko balsą, pasirinkimus ir aktyvų dalyvavimą.

Atnaujintoje *Pradinio ir specialiojo ugdymo programoje* (angl. *Curriculum*) (2025) viena iš penkių sričių, greta, pavyzdžiui, STEM ugdymo srities ar Kalbų ugdymo srities, yra Gerovės (angl. *Wellbeing*) sritis. Ji taikoma visose pradinėse ir specialiosiose mokyklose. Gerovės ugdymo sritis apima fizinį ugdymą (angl. *Physical Education, PE*) ir socialinį, asmeninį bei sveikatos ugdymą (angl. *Social, Personal and Health Education, SPHE*); šios srities ugdymu siekiama padėti vaikams nuosekliai ugdyti žinias, gebėjimus ir nuostatas, reikalingas aktyviam, sveikam ir prasmingam gyvenimui. Ugdymo turinio struktūra suskirstyta į keturias pagrindines kryptis: judėjimo kompetencija, emocinis ugdymas ir santykių puoselėjimas, sveikatos ugdymas, bendruomeniškumas ir priklausymas. Socialinio ir emocinio ugdymo aspektai ypač ryškūs emocinio ugdymo ir santykių puoselėjimo kryptyje, kurioje dėmesys skiriamas tapatumo formavimuisi, emocijų atpažinimui ir raiškai, santykių kūrimui, atsparumo ugdymui, sprendimų priėmimui, taip pat patyčių ir žalingo elgesio atpažinimui bei pagalbos ieškojimui. Gerovės ugdymas grindžiamas įtraukimais, patirtinėmis ir aktyviomis mokymosi formomis, sudarant vaikams galimybes mokytis judant, žaidžiant, bendradarbiaujant, diskutuojant ir reflektuojant, atsižvelgiant į jų amžių, raidos ypatumus ir individualius poreikius.

Pagrindinio ugdymo etape (angl. *Junior Cycle*) tęsiamas pradinio ugdymo programos principas gerovę įtvirtinti kaip atskirą ugdymo sritį (angl. *Wellbeing curriculum area*). Ji reglamentuojama *Pagrindinio ugdymo programos pagrinduose* (angl. *Framework for Junior Cycle*) ir detalizuojama atnaujintose *Gerovės gairėse* (angl. *Junior Cycle Wellbeing Guidelines*). Visos mokyklos per trejus pagrindinio ugdymo metus privalo suplanuoti ir įgyvendinti ne mažiau kaip 400 gerovės ugdymo valandų. Gerovės ugdymas aprėpia socialinį, asmeninį ir sveikatos ugdymą (angl. *Social, Personal and Health Education, SPHE*), fizinį ugdymą (angl. *Physical Education, PE*), pilietinio ugdymo ir karjeros ugdymo

elementus ir kitas mokyklos pasirinktas mokymosi patirtis. Gairėse pateikiami konkretūs 400 valandų programų ir mokymosi vienetų pavyzdžiai, apimantys emocijų atpažinimą ir reguliavimą, streso ir mokymosi krūvio valdymą, santykių kūrimą, priklausymo jausmo stiprinimą, sprendimų priėmimą, skaitmeninę gerovę ir dėmesingo įsisąmoninimo (angl. *Mindfulness*) praktikas. Gerovės ugdymas grindžiamas aktyviais, patirtiniais ir refleksyviais mokymosi metodais, o mokinių pažanga vertinama formuojamuoju būdu, akcentuojant mokinių savirefleksiją ir mokymosi procesą. Gerovės ugdymo planavimas, įgyvendinimas ir peržiūra integruojami į mokyklos įsivertinimo procesą (angl. *School Self-Evaluation*), pabrėžiant visos mokyklos atsakomybę už mokinių gerovę.

Vyresniųjų klasių ugdymo etape (angl. *Senior Cycle*) Airijoje mokinių gerovę įgyvendinama, vykdam atnaujintą socialinio, asmeninio ir sveikatos ugdymo programą (angl. *Social, Personal and Health Education, SPHE*), kurią 2024 m. švietimo ministras patvirtino kaip privalomą ugdymo turinio dalį. Naujoji *Senior Cycle* SPHE programa taikoma visiems mokiniams, besimokantiems pagal vidurinio ugdymo programas (angl. *Leaving Certificate Established, Leaving Certificate Applied* ir *Leaving Certificate Vocational Programme*); numatyta ne mažiau kaip 60 mokymo(si) valandų per paskutinius dvejus ugdymo metus. Programos turinys struktūruojamas trimis pagrindinėmis kryptimis: sveikata ir gerovė (angl. *Health and Wellbeing*), santykiai ir lytiškumas (angl. *Relationships and Sexuality*) ir perėjimas į suaugystę (angl. *Into Adulthood*). Įgyvendinant SPHE siekiama stiprinti mokinių emocinę, socialinę ir psichologinę gerovę, ugdyti savimonę, gebėjimą atsakingai priimti sprendimus, sveikatos raštingumą, gebėjimą kurti pagarbius santykius ir pasirengimą savarankiškam gyvenimui.

Privalomos prevencijos ir reagavimo į patyčias procedūros. Airijos švietimo sistemoje patyčių prevencija laikoma ne atskira iniciatyva, o esmine mokinių gerovės ir visos mokyklos saugios aplinkos politikos dalimi. Patyčių prevencija ir reagavimas mokyklose yra reglamentuojami nacionaliniu lygmeniu, taikant privalomas „Bí Cineálta“ procedūras (angl. *Bí Cineálta Procedures to Prevent and Address Bullying Behaviour*), kurias parengė Švietimo ir jaunimo departamentas (angl. *Department of Education and Youth*). Šios procedūros, pakeitusios nuo 2013 m. galiojusias patyčių prevencijos nuostatas, įsigaliojo 2025–2026 m. m. pradžioje ir yra taikomos visoms pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokykloms. Procedūros grindžiamos vaiko teisėmis ir partneryste tarp visų mokyklos bendruomenės narių, akcentuojant prevenciją, aiškias reagavimo veiksmų sekas ir nuoseklų įgyvendinimą. Atsižvelgiama į šiuolaikines patyčių formas, įskaitant patyčias dėl lytinės tapatybės, elektronines, rasistines, seksistines patyčias ir seksualinį priekabiavimą.

Mokyklos įpareigojamos vykdyti atnaujintą patyčių prevencijos politiką, reguliariai ją peržiūrėti, įtraukti mokinius ir tėvus, o ją įgyvendinti padeda nacionaliniu lygmeniu organizuojamos profesinio tobulinimo veiklos, metodinė medžiaga ir struktūruoti įgyvendinimo paramos mechanizmai.

Duomenimis grįsta stebėsena. Airijos modelyje mokinių gerovė glaudžiai siejama su sistemingu mokyklos įsivertinimu (angl. *School Self-Evaluation, SSE*), kuris apibrėžiamas kaip nuoseklus šešių žingsnių procesas. Mokyklos gali pasirinkti gerovę (angl. *Well-being*) kaip įsivertinimo dėmesio centrą, remdamosi *Gerovės politikos nuostatomis ir praktinio įgyvendinimo sistema* (angl. *Wellbeing Policy Statement and Framework for Practice*). SSE procesas apima: 1) gerovės kaip vertinimo srities pasirinkimą, 2) duomenų rinkimą, įtraukiant mokinius, darbuotojus ir tėvus, 3) surinktų duomenų analizę ir sprendimų priėmimą, remiantis veiksmingos praktikos aprašais, 4) trumpos ataskaitos ir gerinimo plano parengimą ir pasidalijimą su bendruomene, 5) suplanuotų veiksmų įgyvendinimą mokyklos ir klasių lygmeniu, 6) nuolatinį veiksmų stebėjimą ir jų poveikio vertinimą. Pabrėžiama, kad SSE gerovės srityje yra ciklinis, lankstus procesas, leidžiantis koreguoti tikslus ir priemones pagal realių mokinių ir mokyklos bendruomenės patirtį, ir laikomas bendra visos mokyklos atsakomybės sritimi.

Nacionaliniu lygmeniu mokinių savijautos, sveikatos ir elgsenos tendencijos Airijoje reguliariai stebimos, įgyvendinant tarptautinį HBSC tyrimą. HBSC rezultatais remiamasi, formuojant nacionalinę sveikatos, švietimo bei prevencijos politiką ir priimančią sprendimus tarpsektoriniu lygmeniu.

Tikslinės intervencijos. „Visos mokyklos“ (angl. *Whole-school*) gerovės modelį Airijoje papildo įrodymais grįstos, mokyklų pasirenkamos struktūruotos socialinio ir emocinio ugdymo ir prevencinės programos (pvz.: „Zipio draugai“, „MindOut“, „Incredible Years“). Daugelio programų apžvalgos ir nuorodos pateikiamos nacionaliniuose Švietimo gerovės departamento (angl. *Department of Education wellbeing*) išteklių kataloguose, skirtuose pradiniam ir pagrindiniam ugdymui:

„Healthy Ireland: Let's Get Set“ – tai nacionalinė visuomenės sveikatos iniciatyva, skirta padėti vaikams, jauniems žmonėms, šeimoms ir mokyklų bendruomenėms formuoti sveikus kasdienes įpročius. Iniciatyva orientuota į paprastų ir nuoseklių elgesio pokyčių kūrimą, apimant fizinį aktyvumą (angl. *Getting active*), sveiką mitybą (angl. *Eating well*) ir emocinės savijautos stiprinimą (angl. *Minding your mood*). Programoje pateiktos aiškios, lengvai pritaikomos gairės, kaip kurti ir palaikyti sveikus įpročius, ir nuorodos į patikimus pagalbos bei paramos išteklius. Ši iniciatyva papildo mokyklų gerovės politiką ir ugdymo turinį,

stiprindama prevencinį, kasdieniais įpročiais grįstą požiūrį į vaikų ir jaunimo fizinę bei psichikos gerovę.

„Get Up, Stand Up“ – tai Airijos Nacionalinės švietimo psichologinės tarnybos (angl. *National Educational Psychological Service, NEPS*) sukurta socialinių įgūdžių ugdymo programa, skirta 1–2 pagrindinio ugdymo (angl. *Post-primary*) klasėms. Programa suskirstyta į 7 užsiėmimus ir apima temas, susijusias su draugyste (angl. *Friendship*), patyčiomis, erzinimu ir bauginimu (angl. *Dealing with Teasing and Intimidation*), atsparumu ir įveika (angl. *Resilience and Coping*).

„MindOut“ – tai Airijoje sukurta mokyklinė psichikos sveikatos ir socialinio emocinio ugdymo programa, skirta vidurinio ugdymo mokykloms ir jaunimo sektoriaus aplinkoms. Programos tikslas – sudaryti mokiniams erdvę ir laiką reflektuoti veiksmus, darančius įtaką jų psichikos sveikatai, ir stiprinti gebėjimus atpažinti emocijas, įveikti stresą ir konstruktyviai tvarkytis su kasdieniais sunkumais. Programa „MindOut“ parengta Golvėjaus miesto Sveikatos stiprinimo tyrimų centre (angl. *Health Promotion Research Centre*), bendradarbiaujant su Airijos sveikatos tarnybos Sveikatos stiprinimo ir gerinimo padaliniu, o jos veiksmingumas pagrįstas išsamiais vertinimo tyrimais. Mokyklinė programa suskirstyta į 12 struktūruotų pamokų. Tyrimų rezultatai rodo, kad dalyvaujant programoje „MindOut“, reikšmingai pagerėja paauglių emocijų reguliavimas ir streso įveika, sumažėja patiriamas stresas ir depresija, ypač pažeidžiamų mokinių. Programa laikoma reikšmingu indėliu į vyresniųjų klasių mokinių ugdymą, stiprinant atsparumą, psichikos sveikatą ir emocinę gerovę, kurios yra svarbios tiek mokymosi sėkmei, tiek tolesniam gyvenimui.

„Incredible Years“ (IY) – tai tarptautiniu mastu taikoma ir moksliskai pagrįsta socialinių ir emocinių kompetencijų bei elgesio sunkumų prevencijos ir intervencijų programa, skirta vaikams nuo gimimo iki 12 metų, jų tėvams ir mokytojams. Švietimo kontekste ypač svarbu tai, kad „Incredible Years“ apima mokykloms aktualius komponentus – mokytojams ir vaikams skirtas programas (angl. *Parent, Teacher and Child Training Series*), orientuotas į socialinių ir emocinių kompetencijų stiprinimą, pozityvų elgesio valdymą ir palankios mokymosi aplinkos kūrimą. Airijoje ši programa diegiama nuo 2004 m., bendradarbiaujant švietimo, sveikatos ir bendruomenės sektoriams, įskaitant mokyklas, siekiant užkirsti kelią emociniams ir elgesio sunkumams, kurie yra glaudžiai susiję su mokymosi pasiekimais, tarpusavio santykiais ir mokyklos klimatu. Vienas iš programos komponentų – „Incredible Years School Age Basic“ – taikomas pradinio mokyklinio amžiaus vaikams ir jų šeimoms, kai nustatomi elgesio ar santykių sunkumai, galintys turėti tiesioginį poveikį vaiko ugdymuisi.

Kitų Europos šalių patirtis

Nuo 2023 m. iki 2025 m. Europos šalys ėmėsi įvairių priemonių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymui stiprinti – kuriamos nacionalinės programos, strategijos, veiksmų planai, inicijuojami projektai, steigiamos nacionalinio lygmens karštosios linijos, skirtos informuoti apie patyčių, smurto atvejus mokyklose. Dažniausiai minimos šių priemonių taikymo kryptys – mokytojų ir kito mokyklų personalo kvalifikacijos socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo srityje tobulinimas, metodinių priemonių rengimas, infrastruktūros gerinimas, gerųjų praktikų sklaida, visuomenės informavimas, bendruomenės telkimas, informavimo ir stebėsenos priemonių plėtojimas, specialistų skaičiaus didinimas (3 lentelė).

Dar viena plačiai taikoma priemonė, tikėtina, turinti įvairialypį poveikį, – asmeninių skaitmeninių įrenginių naudojimo ribojimas ar net draudimas. Per pastaruosius trejus metus vienuolika Europos šalių – Nyderlandai, Danija, Ispanija, Vengrija, Suomija, Belgija (prancūzų bendruomenė), Austrija, Albanija, Portugalija, Švedija, Lietuva – ėmėsi priemonių mokinių asmeninių mobiliųjų telefonų ir (ar) kitų išmaniųjų įrenginių naudojimui mokyklose riboti ar drausti. Dažniausiai minimi šių priemonių taikymo tikslai – mokinių akademinių pasiekimų gerinimas, vaikų ir jaunimo priklausomybės nuo ekranų ir skaitmeninių technologijų naudojimo įveikimas, sveiko ir atsakingo skaitmeninių priemonių naudojimo skatinimas, mokyklos emocinės aplinkos gerinimas, vaikų socialinių įgūdžių ir gebėjimo sukaupti dėmesį gerinimas.

3 lentelė. 2023–2025 metais Europos šalyse taikytų priemonių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymui stiprinti pavyzdžiai

Ispanija	2024 m. patvirtinta nacionalinė <i>Emocinės gerovės švietimo srityje programa</i> , kurios tikslas – padėti tenkinti besimokančiųjų emocinės gerovės ir psichikos sveikatos poreikius, taikant švietimo priemones. Programa apima mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų, mokyklų vadovų kompetencijų tobulinimą, gerųjų praktikų, padedančių didinti besimokančiųjų emocinę gerovę, sklaidą, vietos bendruomenių (mokyklose, sveikatos centruose ir vietinėse grupėse, remiančiose vaikus ir jaunimą) įsitraukimo skatinimą, mokyklų paramos ir konsultavimo skyrių darbuotojų skaičiaus didinimą. Programai įgyvendinti skirta 5 mln. eurų.
Slovėnija	2024 m. pradėtas nacionalinis projektas <i>Programos, skirtos vaikų ir paauglių nerimui įveikti, kūrimas</i> . Projekto tikslas – sukurti palaikančias aplinkas, stiprinančias psichikos sveikatą šeimoje, darželiuose, mokyklose, ir programas, skirtas užkirsti keliui psichikos sutrikimų vystymuisi. Projektą įgyvendinti numatyta plačiau, ne tik sveikatos sektoriuje, ir jis prisidės prie išsamesnio tarpsektorinių psichikos sveikatos gerinimo priemonių vykdymo, apimant ir švietimo sritį. Projekto veiklos aprėpia sisteminių ankstyvų, patikimų intervencijų įgyvendinimą; projektų, skirtų nerimui mažinti, rengimą ir vykdymą; specialistų, dirbančių sveikatos, švietimo ir socialinės apsaugos srityse, kompetencijų tobulinimą; vaikų ir paauglių nerimo supratimo, atpažinimo ir valdymo tobulinimą. Projekto veikloms įgyvendinti skirta 0,5 mln. eurų.
Slovakija	2023 m. pradėtas įgyvendinti projektas <i>Sisteminis vaikų, mokinių ir studentų psichikos sveikatos ir prevencijos palaikymas, įgyvendinant konsultavimo ir prevencijos sistemą</i> . Projekto tikslas – sukurti ir plėtoti praktinius prevencijos įrankius. Projekto veiklos orientuotos į patyčių, psichotropinių medžiagų vartojimo ir valgymo sutrikimų prevenciją. Planuojama, kad įgyvendinus šį projektą, vaikai gaus pagalbą visoje švietimo sistemoje – bendrojo ugdymo mokyklose, konsultavimo ir prevencijos centruose, specialiosios edukacijos centruose, šeimos ir vaikų centruose. 2025 m. pradėtas įgyvendinti nacionalinis projektas <i>Judėjimas gerovės labui</i> (angl. <i>Movement for Well-being</i>), taikant <i>Aktyvios mokyklos</i> koncepciją. Projekto tikslas – didinti mokinių fizinį aktyvumą, gerinti jų fizinę ir psichikos sveikatą bei gerovę. Vykdant projektą bus tobulinamos mokytojų ir kitų pedagoginių darbuotojų kompetencijos, kuriami vertinimo ir stebėsenos įrankiai, teikiamos konsultacijos mokyklų bendruomenėms. Projekto veikloms įgyvendinti skirta 4,7 mln. eurų.
Šiaurės Makedonija	2023 m. pradėtos viešos konsultacijos, siekiant sukurti priemones ir papildyti esamas procedūras, padėsiančias nustatyti ir užkirsti kelią smurtui tarp bendraamžių, pakeisti požiūrį į darbą su asocialaus elgesio vaikais, skatinti bendradarbiavimą su jų šeimomis. Remiantis šiomis konsultacijomis, buvo parengtos rekomendacijos ir gairės savivaldybėms, mokykloms ir mokytojams, siekiant užkirsti kelią bendraamžių smurtui, patyčioms ir apriboti socialinių tinklų naudojimą mokyklose.
Portugalija	Dėl didelio oficialiai nepraneštų patyčių atvejų skaičiaus (bijant keršto ar dėl nepasitikėjimo institucijų veiksmingumu ir informacijos apie esamas paramos galimybes trūkumo) 2025 m. buvo įsteigta anoniminė karštoji linija, skirta, naudojantis programa, svetaine arba telefonu, pranešti apie patyčių atvejus ir teikti mokiniams paramą mokyklose. Patyčių problemai spręsti taip pat priimta nacionalinė programa, kuriamos specializuotos tarpdisciplininės švietimo įstaigų komandos, konsoliduojamas mokytojų, psichologų ir kitų darbuotojų kompetencijų tobulinimas, užtikrinant ankstyvąjį nustatymą, intervenciją, tarpininkavimą ir atsaką į patyčių situacijas, kuriamos socialinių emocinių gebėjimų ugdymo programos agresoriams, aukoms ir liudytojams, siekiant užkirsti kelią agresyviems ir smurtiniams veiksams.

<i>Graikija</i>	Numatoma sukurti specialią platformą, kur bus pranešama apie visus mokyklos patyčių atvejus, jie bus stebimi ir sprendžiami. Mokslinė taryba šiuo metu rengia protokolus, skirtus individualiems mokyklos smurto atvejams įvertinti, užkirsti kelią ir išspręsti. 2024 m. parengtos <i>Speciali programa dėl patyčių mokykloje</i> ir <i>Nacionalinė strategija prieš nepilnamečių smurtą</i>. Šios priemonės apima: mokytojų, tėvų ar globėjų ir mokinių mokymus, įskaitant mokytojų konsultavimą dėl smurto ir patyčių mokykloje atvejų atpažinimo metodų; veiksmų, programų ir mokomosios medžiagos rengimą; mokslinių tyrimų vykdymą; tarpinstitucinio bendradarbiavimo inicijavimą; diskriminacijos atvejų valdymo gairių parengimą visoms mokykloms; grasinimų ir patyčių, nukreiptų prieš mokinius, kurie priklauso pažeidžiamoms grupėms dėl rasės, negalios, religinių įsitikinimų, etninės kilmės, seksualinės orientacijos, tapatybės, raiškos, lyties ar šeimyninės padėties ypatybių, atvejų identifikavimą ir išsprendimą.
<i>Kipras</i>	2024 m. parengta <i>Nacionalinė smurto mokykloje prevencijos ir valdymo strategija ir veiksmų planas, 2024–2028 m.</i> Programos tikslas – įgyvendinti veiksmus, skirtus užkirsti keliui smurto ir nusikalstamumo mokyklose reiškiniui ir su juo kovoti, kuriant saugią mokyklos aplinką, kuri aktyviai skatintų įtraukties kultūrą ir ugdytų socialinius įgūdžius. Holistinio požiūrio taikymas užtikrintų visų suinteresuotųjų šalių įgalinimą ir aktyvų dalyvavimą, užkertant kelią smurto incidentams mokyklose ir juos sprendžiant.
<i>Belgija (prancūzų bendruomenė)</i>	Nuo 2023–2024 m. visi Belgijos prancūzų bendruomenės mokiniai reguliariai dalyvauja užsiėmimuose apie santykius, emocinį ir seksualinį gyvenimą. Švietimas apie santykius, emocinį ir seksualinį gyvenimą mokyklose yra privalomas nuo 2012 m., tačiau nuo šiol šie užsiėmimai, kuriuos daugiausia teikė šeimos planavimo centrai, bus organizuojami pagal naują pagrindinio ugdymo programą. Visi 6 ir 10 klasių mokiniai dalyvaus bent viename užsiėmime. Šiai veiklai finansuoti numatytas 4,8 mln. eurų metinis biudžetas, kuris bus pritaikytas prie mokyklų poreikių.
<i>Albanija</i>	2025 m. parengtas <i>Nacionalinis 2025–2027 m. veiksmų planas, skirtas smurto prevencijos mechanizmams ugdymo įstaigose stiprinti</i>. Šio plano tikslas – sukurti saugią aplinką ugdymo įstaigose ir visiems besimokantiejiems, visoje šalyje. Šis planas yra strateginis Švietimo ir sporto ministerijos įsipareigojimas gerinti gyvenimo kokybę ir užkirsti kelią patyčių bei smurto atvejams, kurie gali neigiamai paveikti mokinių emocinę ir socialinę gerovę. Plano įgyvendinimas apima tris sritis: <i>fizinis ir skaitmeninis saugumas</i> (priemonės, skirtos socialiniam tinklui „TikTok“ riboti, išmaniųjų kamerų įrengimas mokyklose, speciali struktūra vietos bendruomenėse, skirta saugumui mokyklose koordinuoti ir valdyti, saugumo pareigūnų skaičiaus didinimas mokyklose, suvienodintas mokyklų reglamentavimas dėl naujų priemonių, skirtų mobiliųjų telefonų naudojimui per pamokas uždrausti, investicijų į švietimo infrastruktūrą didinimas), <i>psichosocialinės paramos tinklai</i> (darbuotojų kompetencijų gerinti mokinių ugdymą mokyklose tobulinimas, priemonių pranešti apie smurto ir patyčių atvejus tobulinimas), <i>švietimas ir informuotumo didinimas</i> (naujas etikos kodeksas, tėvų tarybos vaidmens stiprinimas, jų įtraukimas į mokyklų vadovų veiklos vertinimą, psichologų, mokytojų ir apsaugos darbuotojų mokymai, pilietiškumo ugdymo programos tobulinimas).

Duomenų šaltinis: Eurydice, Eurypedia

Šaltiniai

Balnienė, S. (2024). Mokinių patiriamų mokymosi sunkumų įveikos prielaidos. Socialinis ugdymas, 61 (1).

Blueprints for Healthy Youth Development – Committed to Healthy Youth, Families and Communities. Prieiga per internetą: <https://www.blueprintsprograms.org/>

Bruzgelevičienė, R. (2008). Lietuvos švietimo kūrimas 1988–1997. UAB „Sapnų sala“.

Cosma, A., Abdrakhmanova, S., Taut, D., Schrijvers, K., Catunda, C., Schnohr, C. (2023). A focus on adolescent mental health and well-being in Europe, central Asia and Canada. Health Behaviour in School-aged Children international report from the 2021/2022 survey. Volume 1. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. Prieiga per internetą: <https://iris.who.int/handle/10665/373201>

Dukynaitė, R., Buinevičiūtė, A., Dudaitė-Zavistanavičienė, A. (2024). Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2023: rezultatai ir tendencijos. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smsm.lt/old/wp-content/uploads/2024/12/TIMSS-2023-rezultatai-2024-12-04_11.00-val.pdf

Dulinskaitė, I., Gabė, V., Mozerė, V. (2024). Socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymo metodika paaugliams. Metodinė priemonė. Paramos vaikams centras.

Eurydice. Eurypedia. Prieiga per internetą: <https://eurydice.ea-cea.ec.europa.eu/eurypedia>

IEA TIMSS 2019 m. duomenų bazė. Prieiga per internetą: <https://timss2019.org/reports/>

IEA TIMSS 2023 m. duomenų bazė. Prieiga per internetą: <https://timss2023.org/>

Jones, S., Bailey, R., Brush, K. ir Kahn, J. (2018). Preparing for Effective SEL Implementation. Harvard Graduate School of Education. Prieiga per internetą: <https://wallacefoundation.org/sites/default/files/2023-09/Preparing-for-Effective-SEL-Implementation.pdf>

Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. II dalis. Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas. Vilnius, 2024. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smsm.lt/wp-content/uploads/2025/08/Svietimas_Lietuvoje_2024_2_dalis_web-3.pdf

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. rugpjūčio 24 d. įsakymas Nr. V-1269 „Dėl Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1a764050239511edb4cae1b158f98ea5/asr>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2025 m. gruodžio 9 d. įsakymas Nr. V-1238 „Dėl Pedagoginių darbuotojų (išskyrus aukštųjų mokyklų darbuotojus) 2026–2028 metų prioritetinių kvalifikacijos tobulinimo sričių patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/920a8b54d50611f08918e1adc7c5b1ec/asr?csrt=7749178323067835054>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. rugsėjo 4 d. įsakymas Nr. V-1142 „Dėl Ikimokyklinio ugdymo programos gairių patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/76bb8f404b5911ee8185e4f3ad07094a>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. lapkričio 27 d. įsakymas Nr. V-1499 „Dėl Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų kompetencijų aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e8d855a08d6111eea791d94269904d9b?jfwid=ikiqtirk>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. gegužės 13 d. įsakymas Nr. V-547 „Dėl Psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ff0a11b-1115f11ef8e4be9fad87afa59>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. gegužės 13 d. įsakymas Nr. V-553 „Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2016 m. lapkričio 2 d. įsakymo Nr. V-950 „Dėl Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikams ir mokiniams tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/54fc7750111211efbcbf318996800a8>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. rugpjūčio 13 d. įsakymas Nr. V-856 „Dėl Pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dd934320593111efbdaea-558de59136c/asr>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2025 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. V-559 „Dėl 2025–2026 ir 2026–2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dcde0d24360d11f08fdabd4950271e2c>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. liepos 19 d. įsakymas Nr. V-818 „Dėl Mokyklos vaiko gerovės komisijos funkcijų, sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4a4bbb82460611efb121d2fe3a0eff27?jfwid=>

OECD (2023a), PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption, PISA, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>

OECD (2023b), “Schools as hubs for social and emotional learning: Are schools and teachers ready?”, OECD Education Spotlights, No. 4, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/f6d12db7-en>

OECD (2024), Social and Emotional Skills for Better Lives: Findings from the OECD Survey on Social and Emotional Skills 2023, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/35ca7b7c-en>

OECD (2025), “Bridging gaps in social and emotional skills: The essential contribution of school psychologists”, OECD Education Spotlights, No. 19, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/8960542c-en>

Pučinskienė, G. (2022). Socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymo programos „Paauglystės kryžkelės“ įgyvendinimo bendrojo ugdymo mokyklose barjerai. Baigiamasis magistro studijų projektas. Prieiga per internetą: <https://epubl.ktu.edu/object/elaba:132867866/>

Rakovas, T., Raudienė, I., Dukynaitė, R., Šukytė, D., Berzanskytė, J., Martinsone, B., Persevica, A., Lazdina, S., Talič, S., Fajfar, A., Panič, S., Agliati, A., Cavioni, V., Conte, E., Grazzani, I., Ornaghi, V., Mendéz, F., Baena, I., Ferreira, M., Berg, M., Talvio, M., Hietajärvi, L., Makkonen, J., Lonka, K. (2020). Mokymasis būti. Daugiau dėmesio socialiniam ir emociniam ugdymui Europos mokyklose. Projekto ataskaita ir rekomendacijos socialinio ir emocinio ugdymo stiprinimui mokyklose. Prieiga per internetą: https://www.teachingtobe.eu/wp-content/uploads/2022/01/L2B_Report_Policy_Recomendations_LITHUANIAN_compressed.pdf

Rupšienė, L., Saveljeva, R., Šutinienė, I. (2020). ESPAD – 2019. Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas Lietuvoje. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/ESPAD%202019%20tyrimo%20ataskaita%20LT.pdf>

Rupšienė, L., Šaltytė-Vaisiausė, L., Bredelytė, A., Laucevičius, E. (2024). Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų Lietuvos mokyklose tyrimo savivaldybių lygmens duomenų analizė. Prieiga per internetą: https://ntakd.lrv.lt/public/canonical/1734325340/1223/ESPAD_2024_savivaldybiu_ataskaita.pdf

SELMA – Social and Emotional Learning & Life Mastery in Early Childhood Education and Care. University of Stavanger. Prieiga per internetą: <https://www.uis.no/en/node/3766>

Steponavičius, M., C. Gress-Wright and A. Linzarini (2023), “Social and emotional skills: Latest evidence on teachability and impact on life outcomes”, OECD Education Working Papers, No. 304, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/ba34f086-en>

Stillman, S., Stillman, P., Martinez, L., Freedman, J., Jensen, A., Leet, C. (2018). Strengthening social emotional learning with student, teacher, and schoolwide assessments. Journal of Applied Developmental Psychology 2018, Volume 55. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2017.07.010>

Šmigelskas, K., Žemaitaitė, M., Šalčiūnaitė-Nikonovė, L., Lukoševičiūtė-Barauskienė, J., Golambiauskas, V., Vaičiūnas, T., Levinskaitė, G., Koreivaitė, J., Gasiulytė, U., Bulotaitė-Kasparavičienė, J., Slapšinskaitė-Dackevičienė. (2024). Lietuvos moksleivių gyvensena ir sveikata: pagrindiniai 2022 m. HBSC tyrimo rezultatai. LSMU. Prieiga per internetą: <https://hbcs.lt/wp-content/uploads/2025/05/HBSC-Leidiny.pdf>

Valantinas, A. (2009). Socialinis emocinis ugdymas. Kas tai? Kuo gali mums padėti? *Švietimo problemos analizė*. 2009 gruodis, Nr. 10 (38).

Valavičiūtė, S., Melnikė, E., Dudaitė-Zavistanavičienė, A. (2025). TALIS 2024. Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smsm.lt/wp-content/uploads/2025/07/TALIS-2024Rezultatai_LT1.pdf

Valatkienė, S. (2005). Visuminio ugdymo problema naujosios pedagogikos teorijoje ir praktikoje. *Acta Paedagogica Vilnensia* (15), 112–119.

Wigelsworth, M., Verity, L., Mason, C., Qualter, P. ir Humphrey, N. (2022). Social and emotional learning in primary schools: A review of the current state of evidence. *British Journal of Educational Psychology*, 92: 898–924. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/bjep.12480>

Norvegijos patirtis:

Indre Østfold Municipality (n. d.). *Robuste Barn – undervisningssopplegg for 1.–7. trinn i barneskolen*. Prieiga per internetą: <https://www.io.kommune.no/tjenester/skole-og-utdanning/robuste-barn/>

Norwegian Directorate for Education and Training (n. d.). *The Norwegian education system*. Prieiga per internetą: <https://www.udir.no/in-english/>

Norwegian Ministry of Education and Research (2025). *Act relating to Primary and Secondary Education and Training (Education Act)*. Prieiga per internetą: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2023-06-09-30>

University of Stavanger (2025, November 6). *SELMA - Social and Emotional Learning & Life Mastery in Early Childhood Education and Care*. Prieiga per internetą: <https://www.uis.no/en/node/3766>

University of Stavanger (n. d.). *Læringsmiljøprosjektet* [The Learning Environment Project]. Prieiga per internetą: <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/laringsmiljoprojektet>

University of Stavanger (n. d.). *Resilient*. Prieiga per internetą: <https://www.uis.no/en/resilient#>

Utdanningsdirektoratet (Norwegian Directorate for Education and Training) (n. d.). *Læringsmiljøprosjektet* [The Learning Environment Project]. Prieiga per internetą: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/barnehage-og-skolemiljo/laringsmiljoprojektet/>

Airijos patirtis:

Archways Ireland (n. d.). *The Incredible Years Ireland study*. Prieiga per internetą: <https://archways.ie/research-study/the-incredible-years-ireland-study/>

Curriculum Online. Prieiga per internetą: <https://www.curriculumonline.ie/>

Department of Education (2019). *Bí Cinedlta procedures to prevent and address bullying behaviour for primary and post-primary schools*. Prieiga per internetą: <https://www.gov.ie/en/department-of-education/policy-information/b%C3%AD-cine%C3%A1lta-procedures-to-prevent-and-address-bullying-behaviour-for-primary-and-post-primary-schools/>

Department of Education (2021). *School self-evaluation (SSE): Six-step process*. Prieiga per internetą: <https://www.gov.ie/en/department-of-education/publications/school-self-evaluation-sse-six-step-process/>

Department of Education (n. d.). *Catalogue of Wellbeing Resources for Primary Schools*. Prieiga per internetą: <https://www.gov.ie/en/department-of-education/publications/catalogue-of-wellbeing-resources-for-primary-schools/#external-programmes-use-of>

Department of Education (n. d.). *Catalogue of Wellbeing Resources for Post-Primary Schools*. Prieiga per internetą: <https://www.gov.ie/en/department-of-education/publications/catalogue-of-wellbeing-resources-for-post-primary-schools/#health-and-wellbeing>

Department of Education (n. d.). *Wellbeing in education*. Government of Ireland. Prieiga per internetą: <https://www.gov.ie/en/department-of-education/campaigns/wellbeing-in-education/>

Department of Health (2024, May 2). *Ministers and Chief Medical Officer launch the Irish Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) 2022 study* [Press release]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.ie/en/department-of-health/press-releases/ministers-and-chief-medical-officer-launch-the-irish-health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc-2022-study/>

Healthy Ireland (2021). *Healthy Ireland: Let's Get Set*. Prieiga per internetą: <https://www.gov.ie/en/healthy-ireland/campaigns/healthy-ireland-lets-get-set/>

MindSpace Mayo (n. d.). *MindOut schools programme*. Prieiga per internetą: <https://www.mindspacemayo.ie/mindout-schools-programme>

National Council for Curriculum and Assessment (NCCA) (n. d.). Prieiga per internetą: <https://ncca.ie/en/>

What Works (n. d.). *Incredible Years School Age Basic*. WhatWorks.gov.ie. Prieiga per internetą: <https://whatworks.gov.ie/hub-search/report/112/Incredible%20Years%20School%20Age%20Basic>

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresu: <https://smsm.lrv.lt/lt/teisine-informacija-1/ti-tyrimai-ir-analizes/ti-leidiniai-svietimo-problemos-analize/>; <https://www.nsa.smsm.lt/leidiniai/>.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smsm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vyriausiąją specialistę Eveliną Raudytę-Lipeikienę (el. p. evelina.raudyte-lipeikiene@smsm.lt, tel. +370 687 96 177).

Analizę parengė: **Rūta Gajauskaitė, Jolanta Jevsejevienė ir dr. Rima Zablackė**, Nacionalinės švietimo agentūros Strategijos ir plėtros skyriaus specialistės, **Sandra Valantiejienė**, Lietuvos įtraukties švietimo centro direktorė.

Konsultavo: **Kristina Valantinienė**, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo pagalbos skyriaus vedėja, **Ričardas Ališauskas**, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vedėjas, **Evelina Raudytė-Lipeikienė**, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vyriausioji specialistė.

Socialinės ir emocinės mokinių kompetencijos – kaip jos stiprinamos Lietuvoje ir kitose šalyse?

Redaktorė Anželika Tekutienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2026-04-30

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Bendrųjų reikalų departamento Administravimo skyrius, K. Kalinausko g. 7, LT-03107 Vilnius